

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
ФАКУЛЬТЕТ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня Магістр

зі спеціальності 024 Хореографія

на тему: **«КОНЦЕПЦІЇ ПОХОДЖЕННЯ ЛЮДИНИ
ТА ЇХ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ЗАСОБАМИ ХОРЕОГРАФІЧНОГО
МИСТЕЦТВА»**

Структура кваліфікаційної роботи:

- теоретична частина творчого проекту
- творчий проект – хореографічна сьюта

«ЕВОЛЮЦІЯ. ЯК МИ ЗНАЙШЛИ СЕБЕ»

виконавець: здобувач вищої освіти
рівня магістр
денної форми навчання
Гнізділова Ольга Сергіївна

керівник кваліфікаційної роботи:
кандидат мистецтвознавства,
старший викладач
Янина-Ледовська Євгенія

Харків – 2021 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
Розділ I. МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	5
1.1. Міфологічна концепція походження людини	5
1.2. Релігійна теорія походження людини.....	8
1.3. Створення життя на Землі. Космічна концепція та теорія Опаріна-Холдейна.....	10
1.4. Еволюція людини.....	14
Розділ II. АНАЛІЗ ХОРЕОГРАФІЧНИХ АНАЛОГІВ ТА ПРОТОТИПІВ ТВОРЧОГО ПРОЕКТУ.....	17
2.1. Танцсимфонія як засіб поєднання наукової та художньої думки про створення світу і людини в балеті Ф. Лопухова «Велич світобудови».....	17
2.2. Розкриття чоловічого та жіночого начала, як становлення людини в балеті «Створення світу» на музику А. Петрова.....	19
ТВОРЧИЙ ПРОЕКТ	
РОЗДІЛ I. КОМПОЗИЦІЙНИЙ ПЛАН ХОРЕОГРАФІЧНОЇ СЮЇТИ.....	23
1.1. Основні характеристики хореографічного твору.....	23
1.2. Дійові особи та їхня стисла характеристика.....	23
1.3. Лібрето.....	24
1.4. Розгорнутий зміст.....	24
1.5. Драматургія.....	26
1.6. Музичний аналіз.....	27
1.7. Опис та зображення костюмів.....	29
1.8. Світова партитура.....	30
РОЗДІЛ II. ПОСТАНОВЧИЙ ПЛАН ХОРЕОГРАФІЧНОЇ СЮЇТИ.....	32
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	59
ДОДАТКОВІ МАТЕРІАЛИ.....	61

ВСТУП

Актуальність теми обумовлена нестачею хореографічних композицій в яких розкривається така важлива тема, як створення людини та її еволюція. Ця тема завжди була актуальною і залишається на сьогоднішній день та є гарним полем для мислення не тільки для науковців та філософів, а й митців зокрема балетмейстерів. Людина та її створення – це незбагненна таємниця, яка наштовхнула на написання трудів і дослідів на цю тему К. Єськова, С. Ільїна, Э. Колчинского, В. Єжова, А. Любищева, В. Красилова та ін., аналізуючи та опираючись на які, можна черпати образи, ідеї та сюжети для власних хореографічних композицій, яких на даний момент зовсім не багато. Різноманітні концепції походження людини є дуже важливими для суспільства, бо мають виховну, просвітницьку та загальноосвітню функції. Хореографічне мистецтво може стати ще одним джерелом донесення цих концепцій в маси.

Мета – дослідити концепції походження людини та їх інтерпретації засобами хореографічного мистецтва.

Завдання:

- з'ясувати які концепції створення людини та її еволюції існують на даний момент;
- класифікувати і впорядкувати концепції та теорії створення людини;
- проаналізувати суть концепцій створення людини та її еволюції в роботах вчених та науковців в різні часи;
- проаналізувати вплив релігії та Біблії на теорії створення людства;
- дізнатися як різні народи світу трактували виникнення людства;
- знайти, подивитись та проаналізувати хореографічні постановки в яких висвітлюється тема створення людства;
- виявити якими засобами хореографічного мистецтва були розкрита тема створення людини та її еволюція;

Об'єкт – створення людини та її еволюція.

Предмет – концепції створення людини засобами хореографічного мистецтва.

Методи дослідження обраної теми: історичний метод, аналітичний метод, метод класифікації, метод спостереження, дедуктивний метод, метод індукції.

Практичне значення магістерської роботи полягає в можливості використання дослідження концепцій створення людини та їх інтерпретації в хореографічному мистецтві для подальшого створення композицій з даною темою, тим самим виконати виховну, просвітницьку та загальноосвітню функції для нашого суспільства.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи складається з вступу чотирьох розділів, висновків та 27 використаних джерел та 3 додаткових матеріалів. Повний обсяг роботи складає 62 сторінки.

РОЗДІЛ I. МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теорія зародження та еволюції людства завжди була актуальною темою. Ми ніколи не дізнаємось як це відбувалось насправді, тому така тема є гарною платформою для роздумів і митців, і філософів, і науковців. «Хто ми?», «як з'явилися?», «в чому сенс життя?» - питання, на які немає однозначної відповіді. За весь час існування людства виникло безліч міфів, теорій і легенд щодо даної теми. Дослідивши матеріал, можна винести чотири основні концепції створення людини: міфологічну, релігійну, космічну та еволюційну. Ці концепції вивчають такі науки як палеонтологія, антропологія, теологія, філософія, історія, біологія та хімія. Кожна з теорій має право на існування, не зважаючи на те, що вони можуть суперечити одна одній.

1.1. Міфологічна концепція походження людини.

Міфи та легенди різних народів є дуже цікавим джерелом для розуміння створення чи походження людини. Однак ці розповіді апріорі не можна вважати науковими теоріями, тому що доказів під собою вони не несуть. Характер міфологічних теорій походження людини більш казковий та має ознайомчу функцію з різними культурами світу.

Шумерські легенди – найдавніші тексти про створення людини, які були написані ще у XX–XVI ст. до н. е.. Згідно цих міфів, людина була зліплена з глини. Це була робота бога Енкі та його матері Нінмах. Люди були створені по проханню інших богів, як їх підлегли для більш комфортного життя. Цей процес був представлений дуже урочисто, як знакова подія в житті богів, в честь якої було влаштовано банкет з алкогольними напоями. Будучи під легким алкогольним сп'янінням Енкі та Нінмах підійшли до посудини з глиною та почали ліпити. Однак перші спроби не увінчалися успіхом – шість зліплених створінь були зі всілякими вадами. Нінмах кожному із створінь визначала свою долю. «Сліпий буде співати, кривоногий

годиться в ювеліри і т.п.» [1, с. 23]. Вже з другої спроби людей було зліплено схожих на богів, з глини яка була змішана з кров'ю одного з богів як поєднання людського і божественного. Але ці люди були смертними.

Серед країн Африки Меланезії та Австралії були міфи з дуже різними концепціями створення людини, які не можливо об'єднати в єдине джерело походження. Тут вміщується і вихід людини з під землі, спуск з неба, перетворення її з тварин чи рослин чи просто магічна її поява. Треба сказати, що боги також приймали участь в цих процесах та людина для них грала роль слуги, яка мала певну роль в світовому устрої. В міфах Азії та індо-тихоокеанських країнах розповсюджена теорія походження людини з крапель крові. Та є декілька трактовок, яким саме чином . Найвідоміша з них, про те що ця кров пішла з пальцю богині, яка порізалася об гілки пандана. Вона зібрала краплі крові в мушлю та через деякий час побачила там два яйця, які згодом лопнули і таким чином утворилися чоловік та жінка. В цих регіонах є теорії, що людина – це потомок собаки, чи те, що її походження з бруду бога, який довгий час не мився. Сюди ж відносять міфи в яких людина була створена з олії, воску та тіста, одним словом з неміцного матеріалу, тому вони вийшли не досконалими, як боги.

У міфологіях різних народів Росії є свої уявлення про створення людини. Так, у народів півночі хантів і мансі ходили легенди про верховного бога Нумі Торума, який разом зі своїм антиподом створював людей з дерева та глини. Дерев'яне створіння ожило, втекло в ліс і стало духом. Глиняне ж стало людиною, але глина – матеріал неміцний, тому люди не можуть жити довго, пояснювали оповідачі. Деякі легенди розповідали, що людина з'явилася з бруньок берези або від думки бога Нумі Торума і його матері: вони глянули на землю і вирішили, що хтось повинен збирати там ягоди. Ще в одній версії Бог спустився на землю, розрізав свою ногу і дістав звідти людину.

Створення світу та людини згідно **древньогрецькій міфології** почалося з Хаосу. Зевс створив світ (сонце, луну, розділив холод від тепла,

ранок від ночі, воду від вогню і т.п.) А брат Зевса – Прометей створив першу людину, змішав воду з землею і зліпив із них фігури, схожі на людей і тварин. Інтересним фактом є те, що вони були зліплені з піднятою головою до гори, так як всі Боги знаходилися на небі, тобто люди є божим рабом. Афіна – богиня мудрості, вдихнула в людину душу. Прометей та його брат Епіметей наділили людей і тварин важливими приладами для життя.

Також є міф Древнього Китаю про Богиню Нюйву, яка ліпила людей також з глини. Спочатку вона їх створювала вручну, а потім коли зрозуміла що сил її не вистачить, щоб заповнити людьми всю землю, вона взяла мотузку, та занурила її в рідку лину. «Після того як вона струсила глину з мотузки, утворювалися люди, хоча і не такі досконалі.» [12, с. 55]. Таким чином вони розділилися на класи: багаті та бідні. Нюйва поєднала чоловіка та жінку особливими умовами, для того щоб вони розмножувались і встановила шлюбні відносини, та стала першою свахою. Це далеко не останній міф Китайської культури про створення світу, але всі вони дещо схожі один на одного. Чітко простежується, що китайці відрізнялись особливим абстрактним філософствуванням з древніх часів, та явно відрізняється від європейських трактовок.

У пізніх переказах слов'ян дуже часто акцентувалася увага на різному матеріалі перших людей. Наприклад, в одній з легенд Бог створив чоловіка із землі, а жінку з тіста, після того залишив їх на сонці сохнути. Але пробігаючи повз собаку, з'їв жінку. І тоді Бог наділив чоловіка душею, а потім взяв у нього ребро, щоб створити йому нову дружину. Іноді виготовлення жінки підносилося як випадкова подія: собака витяг у сплячого чоловіка ребро і надгриз, розсерджений Бог забрав його у тварини, приніс першій людині і створив жінку. На Україні був поширений ще менш романтичний сюжет. У легендах згадували, що жінок Бог створив з хвоста риса, тому вони лукаві і хитрі.

1.2. Релігійна теорія походження людини.

В усіх релігіях людства присутній факт творення людини « з нічого». Хоча різні вірування трактують цей факт дещо відмінно, але явище створення життя є головною ідеєю релігій різних народів. З цього виник такий термін, як креаціонізм. Божественне створення людини було висловлено ще шумерами в IV тисячолітті до н. е., і в подальшому безліччю народів було відбито концепцію креаціонізму, як і ця концепція виражена Мойсеєм і освітлена в оповіданні людського буття.

«Креаціонізм (від лат. Creatio - «творіння») - релігійна і філософська концепція, згідно з якою основні форми органічного світу, людство, планета Земля, а також світ в цілому, розглядаються як безпосередньо створені Творцем або Богом. Набув своєї популярності приблизно з кінця XIX століття» [19. с. 661]. Креаціонізм можна назвати своєрідною реакцією на поширення наукових, еволюційних ідей, щодо створення людства у сучасному світі.

Ця концепція черпає свої переконання з двох джерел. Перше джерело, це християнські священі тексти з Біблії, в яких йдеться про створення людства і всього живого Богом, що і є походженням креаціонізму. А вже завдяки науковим фактам, які не входять в рамки теорії еволюції, дана теорія набула свого розвитку. Тому концепція креаціонізму зі своїми переконаннями варується з релігійно-філософських теорій до тих, які претендують називатися науковими.

Одна з найвідоміших біблійних версій, яка трактує, що людина створена Богом лежить в основі креаціонізму. У християнській релігії Бог створив першу людину на шостий день за образом і подобою Своєю. Створивши Адама з пороку земного, Бог вдихнув у нього життя, а пізніше з його ребра була створена перша жінка - Єва. Цієї теорії дотримуються прибічники найбільш розвинутих релігійних вірувань (християни, мусульмани, іудеї). На сьогоднішній день є різні докази такої гіпотези, які базуються на схожості легенд та міфів народів, що розповідають про створення світу та людини. «Факт того, що людина була створена за образом

Бога, не означає, що вона фізично була схожа на нього» [1. ст. 37]. Тобто людина була наділена деякими характеристиками, якими володіє Творець, а саме здатність мислити, відчувати, розуміти та ін..В Біблії не йдеться окремо про кожну форму життя, вони з'являлися вже розвиненими та сформованими, але кожна з них мала свою генетичну програму та генетичні рамки. Мається на увазі, що потомство якогось живого організму, не може мутувати, та ставати чимось іншим. Креаціонізм заперечує еволюційний процес на Землі, та стверджує, що людина була створена досконалою, такою як ми її бачимо зараз.

Через розвиток наукових еволюційних теорій, креаціонізм та в загальному релігійна концепція створення світу, почали підлягати модифікації та оновленням. З цього з'явилися такі напрямки як: християнський еволюціонізм, альтеризм, науковий креаціонізм та патрологічний креаціонізм. Однак тільки один напрям по-новому трактує походження людини.

Християнський еволюціонізм. Цим напрямом займалась Н. Фіолетова та В. Зеньковський в кінці ХХ століття. Християнський еволюціонізм представляє Біблію як історичну розповідь, в якій коротко описане створення життя на Землі. Хронологія історичних подій про які розповідається у книзі, мають право на існування. Цей напрям не заперечує еволюційному розвитку. Тут дещо інакше розкривається ідея походження людини. «Бог не створював таксони (групи організмів, що класифікуються за різним ступенем спорідненості) з нічого, він поступово з одних таксонів створював інші.» [6 с. 94]. Цей процес можна трактувати як еволюційний. Завдяки поступовим відтворенням з найменших простих організмів до складних і з'явилося все живе на землі, включаючи і людину. Цей процес відбувався набагато довше ніж 6 світових днів та займав більше часу ніж існує людство. Християнський еволюціонізм підтримує теорію номогенезу, головною ідеєю якого закономірна мінливість того чи іншого організму.

Тільки узагальнена і строго дотримана концепція релігійної теорії може мати місце в наукових теоріях створення людства. Носії релігійної концепції створення людини, коли висловлюють тільки одне божественне втручання в загальну справу створення людини, не можуть знайти точного цього визначення в окремо взятому релігійному тексті при виключенні іншої і значної частини конфесійного знання. Обґрунтування біблійного викладу Мойсеєм земного і людського буття та під'єднання до цього інших варіантів створення різних народів за допомогою божественного втручання, можна трактувати тільки як одну з концепцій, ніяк не істину. Але завдяки таким теоріям, у митців є гарне джерело натхнення, для створення витвору мистецтва.

1.3. Створення життя на Землі. Космічна концепція та теорія Опаріна-Холдейна.

Космічна концепція створення життя на землі явище, що передумовило появу людини на землі та її еволюцію. Ця гіпотеза базується ідеєю занесення з одної планети на іншу деяких космічних тіл. Таку теорію називають **панспермією**. Цю гіпотезу висунув німецький вчений Г. Ріхтер в 1865 р. Як це відбувалося? Згідно цієї концепції, зародок найпростішого організму міг потрапити на Землю через падіння метеоритів, космічного пилу чи під дією тиску світла і таким чином поклавши початок розвитку живих організмів .Г. Ріхтер припустив, що життя було вічним, і ці мікроорганізми переселялися з однієї планети на іншу за допомогою маленьких часточок твердої речовини. «У всесвіті може існувати багато інших світів, на яких може бути життя, та через їх руйнацію, яка час від часу відбувається, уламки з живими організмами можуть розсіюватися в космічному просторі» [22, с. 77]. Разом з тим з'являється ряд проблем та питань, які суперечать даній концепції, а біологи та астрофізики категорично не підтримували її взагалі. Панспермія набула свого наукового розповсюдження через зацікавленість таких вчених,

як С. Арреніус, Г. Гельмгольц, В.И. Вернадський та ін., тому деякі виправдання суперечностей, вони все ж таки знайшли та довели. Ці живі мікроорганізми знаходилися в формі спор, так писав Сванте Арреніус в своїй книзі «Утворення світів». Тобто вони були захищені від ймовірних «ушкоджень» щільними оболонками, крім того обмін речовин всередині цієї спори призупинені на деякий час. Є припущення, що в космосі існує незлічена кількість спор та бактерій, які просто вільно пересуваються. Вони могли знаходитися і в ядрах комет, і в розколах метеоритів та просто знаходитися в космічному просторі, не захищено літаючи по ньому. «Відомо, що після того як спори попадають в сприятливі умови, вони починають стрімко розмножуватися, що і стає початком життя» [13 с. 268]. На сам перед, важливо уточнити, що Земля від самого початку не була такою, як ми її знаємо зараз. Перед тим як стати умовно «сприятливим середовищем», вона пройшла велику путь починаючи з приєднання космічного пилу один до одного. Про це свідчать данні, які взяті з точних наук : астрономії, геології та мінералогії. Після того, земний шар нагадував палаючу кулю, через виділення тепла при з'єднанні тих самих частинок пилу. З часом тепло розсіялося в холодний космічний простір, а охолодженні водяні пари утворили перші теплові моря, це описував в книзі «Зростаюча Земля» В.Ф. Блінов. Саме після цього стало можливим розвиток живих організмів на земній кулі. Але разом з тим виникає ще одне питання: чи могла спора пройти такий великий та небезпечний шлях переселяючись з одного небесного тіла на інше, не загубивши свої властивості. Адже дуже низька температура, незахищеність від світових променів та реакція організму на входження в атмосферу – являють собою велику загрозу. Що стосується дуже низької температури в космічному просторі: були проведені дослідження в яких перевіряли стійкість відомих нам спор, до низьких температур. Як не дивно це випробування пройшло успішно – після шестимісячного перебування в температурі нижче 200 градусів, спори залишились життєздатними. Хоча, на мою думку, не зовсім коректно порівнювати

перебування в холоді протягом шести місяців з тисячами, або навіть мільйонами років, але є підстави вважати, що хоча б якась частина живих організмів могла б винести цей холод. Проблема згубного впливу світових променів здається набагато серйознішою. Ми знаємо, що на всі бактерії та мікроорганізми сонячне світло діє негативно, навіть за короткий проміжок часу. Однак в умовах відсутності кисню в космічному просторі, ми можемо припустити, що це випробування спори також змогли пройти, через послаблення руйнівних властивостей променів. Входження спори в атмосферу також грає згубну роль для організму, через те, що до тих пір він знаходився в просторі без кисню. Якщо взяти до уваги, що кількість організмів в космічному просторі була велика, можливо висунути думку про ймовірність попадання на Землю хоча б декількох організмів, чого вистачило б для утворення життя.

Гіпотеза панспермії просуває поняття вічного життя та не пояснює зародження першої живої клітини. Згідно цієї теорії ми можемо говорити тільки про утворення життя саме на нашій планеті, а не життя взагалі.

«Олександр Іванович Опарін – радянський біохімік, перший, хто створив наукову теорію походження живих організмів на Землі в 1924 році у своїй роботі «Походження життя на Землі» [24, с. 144]. Трохи пізніше (1929р.), англійський біолог Д. Холдейн зацікавився цією ж темою. Тому дана теорія носить саме таку назву : « **теорія Опаріна – Холдейна**». Суть цієї теорії полягає у виникненні життя з неживих елементів, іншими словами абіогенез та еволюцію вуглецевих з'єднань.

Умови на Землі в корені відрізнялись від сучасного її стану. 5 мільярдів років тому, коли виникла наша планета, температура її поверхні була дуже висока, через розпад радіоактивних елементів. На той момент, коли вона була розпечена до 1000 С, багато розплавлених речовин взаємодіяли між собою. Наша атмосфера на той момент складалася з легких газів, а пізніше замінилися на більш важкі: вуглекислий газ, аміак, водяна пара, тощо. Про це нам свідчать діючі вулкани, які і на сьогоднішній момент виділяють данні

гази. Також в атмосфері первинної Землі не було молекулярного кисню та озону, які по своїй суті затримують ультрафіолетові випромінювання. В свою чергу ці промені являють собою енергію, яка без перешкод поступала на земний шар. Через деякий час температура на Землі спала (нижче 100), внаслідок чого з'явилася земна кора, тобто тверда поверхня. «Через пониження температури на планеті, водяна пара почала конденсуватися, утворивши світовий океан» [8, с. 23]. Вчений О. Опарін вважав, що утворення органічних сполук в цьому так званому «первинному бульйоні», в склад котрого входило багато простих хімічних сполук, може відбутися завдяки впливу на нього таких факторів як ультрафіолетова радіація, розряди блискавки чи виділення вулканічного тепла. Науковець С. Мюллер проводив дослід, в якому довів можливість виникнення органічних речовин з неорганічних в умовах безкисневої атмосфери. Виходячи з цього, ми можемо сказати, що виникнення органічних сполук в умовах ранньої Землі, є цілком логічним хімічним явищем, котрий не міг не відбуватися.

З часом утворювалися складні органічні речовини, які концентрувалися в так звані «коацервати – багатомолекулярні системи, що являють собою просту організацію» [24, с. 146]. Багато років вчені досліджували ці системи, та прийшли до висновку, що вони мають здатність поглинати з навколишнього середовища різні речовини. Цей факт нагадував їм процес харчування. Коацервати продовжували розвиватися, вдосконалюватися, що призвело до утворення клітинних ядер, мітохондрій, рибосом та інших клітинних структур. Накопичення в атмосфері кисню та озону зумовило появу життя не тільки у воді, а і на суші.

Поява життя на землі є важливим явищем в процесі створення і еволюції самої людини. Фактично це зумовлює її походження і розвиток.

1.4. Провідні аспекти еволюціоністської теорії походження людини.

Еволюція дуже багатогранне поняття, яке зв'язано з безліччю інших понять, таких як походження людини та концепція її розвитку.

Різноманіття живого світу на Землі вимагає цілісної, єдиної концепції походження людини від інших істот. Багато вчених, науковців та навіть лікарів хотіли розібратися в цьому питанні та висували свої теорії. З розвитком науки змінювались і погляди вчених. Безліч поколінь дослідників розв'язували дану проблему, але єдиної теорії і до сьогоднішнього дня немає. На теперішній час є багато гіпотез, кожна з них вносить своє бачення до загальної картини еволюції.

Засновником еволюціонізму, як науки, можна вважати англійця Метью Хейла. Він був юристом та фінансистом, але не натуралістом. У 1660 році він написав натурфілософський трактат «Початкове походження людського роду, розглянуте та випробуване згідно світу природи». З цієї книги і почалась історія еволюції, як науки. Він писав «Ми не повинні уявляти, що всі види були створенні у тій формі, в якій ми бачимо їх сьогодні, - ні, створені були тільки ті види, які ми називаємо архетипами» [20, с. 56]. Походження Землі пояснено як опускання більш масивних частинок до центру хаотичної маси. Він відхиляв все випадкове і наголошував, що випадкове сполучення атомів не могло привести до упорядкованості, це неможливо. Після обґрунтування різноманітності рас, Хейл перейшов до пояснення росту чисельності населення. Епідемія, голод, війна, кліматичні катастрофи та інше – це природне очищення Землі від «перевантаження». Такі ж корективи він сформулював для тварин. Їх чисельність обмежується їх поїданням іншими тваринами, тим самим Хейл став засновником вчення про баланс природи. Нажаль, Метью Хейл народився не в той час. Люди ще не були готові сприймати та розуміти еволюційне вчення.

До праці про еволюцію долучився лікар та поет Еразм Дарвін у 1794 році. Він був впевнений, що Бог створив живі істоти, які повинні самовдосконалюватися з часом. У своєму бажанні подолати труднощі

оточуючого світу, вони розвивають все нові органи та пристосовуються до життя. Ці властивості, вміння та навички передаються з покоління в покоління. Є. Дарвін вважав, що через деякий проміжок часу потомки можуть унаслідувати та сформувані зовсім новий організм.

Послідовником вчення Є. Дарвіна стає Жан-Батист Ламарк. «Я б міг довести, що не форма тіла або його частин обумовлює звички та спосіб життя тварин, а те, що звички, спосіб життя та всі інші обставини з часом створили форму тіла та його частин у тварин» [23, с. 227]. У 1809 році у своїй книзі «Філософія зоології» Ламарк зважився висловитись на дуже небезпечну тему – про походження людини від тварини.

З 1837 року почав своє вчення еволюційної мінливості Чарльз Дарвін. Він чітко вибрав напрямок, в якому буде працювати – походження видів. Дарвін шукав еволюцію у повільному накопиченні звичайнісіньких змін організмів. Головним фактором еволюції, на його думку, є природній відбір. У живій природі можуть вижити та дати нащадків най життєздатніші істоти. Саме ці організми, вигравши боротьбу у біологічній конкуренції та з несприятливими умовами існування, передають через спадковість ці вміння та риси, тим самим, забезпечуючи подальше життя та розвиток цього виду. Дарвінізм не намагається доказати звідки з'явилася людина, тим паче, звідни у неї свідомість.

Теорія про те, що людина походить від мавпи належить Жоржу Луї Бюффону. У своїй багаторічній праці «Природна історія» він висловив цю думку, але в той час йому ніхто не повірив.

Чарльз Дарвін ніколи публічно не говорив про те, що людина – це потомок мавпи, а лише припускав, що у людини та мавпи має бути щось, що їх зв'язує, спільний предок. Доказовою базою того, що людина пішла від тварини, є зрівняльно-анатомічний аналіз - це і будова скелету, і нервова система трубчатого типу, однакова будова вушних раковин, схожа кровоносна судинна система, кількість хромосом (у людини 46, у мавп 48), більш як 90% генів людини та шимпанзе схожі між собою. Дуже подібні

ембріологічні стадії розвитку, а також майже однакові строки вагітності як у людини, так і у людиноподібної мавпи.

У 30-50ті роки 20-сторіччя сформувалась нова теорія – **синтетична теорія** еволюції (СТЕ). Були відкриті закони спадковості Менделя, які обумовлювали принципи спадковості, відкрита роль ДНК зберіганні та передачі спадкової інформації, введено у науку уява про мутації, обчислювались причини зміни популяції у часі. Все це доповнювало теорію Дарвіна, яка стала платформою для появи нової теоріях, тому Синтетична теорія еволюції – це синтез дарвінівської теорії природного відбору, закони спадковості Менделя та статистичного підходу популяційної генетики. Створювали цю теорію у різний час багато вчених - ДжуліанХакслі, Феодосій Добржанський, Ернст Майр, Четвериков Сергій, СьюелРайт, Рональд Фішер, Джон Холдейн.

Одним з основних ключових понять Синтетичної теорії еволюції є Мікроеволюція (сукупність процесів, які відбуваються в окремо взятій популяції, які з покоління в покоління адаптуються до появи нових видів. Розглядається передача генетичної інформації, поява та розповсюдження нових генів) та макроеволюція (виявляють глобальні закономірності та тенденції еволюційного процесу). «Мікроеволюція – сукупність процесів, які відбуваються в окремо взятій популяції, які з покоління в покоління адаптуються до появи нових видів. Розглядається передача генетичної інформації, поява та розповсюдження нових генів. А макроеволюція – виявляє глобальні закономірності та тенденції еволюційного процесу.» [10, с. 20].

Еволюційна теорія створення людини має наукове значення в світі. Вона має великий набір різноманітних доказів – палеонтологічних, археологічних, біологічних, генетичних, культурних, психологічних та інших. Однак, багато хто з цих доказів можуть трактуватися неоднозначно, що дозволяє противникам еволюційної теорії оскаржувати її.

РОЗДІЛ II

АНАЛІЗ ХОРЕОГРАФІЧНИХ АНАЛОГІВ ТА ПРОТОТИПІВ ТВОРЧОГО ПРОЕКТУ

2.1. Танцсимфонія як засіб поєднання наукової та художньої думки про створення світу і людини в балеті Ф. Лопухова «Велич світобудови».

Федір Лопухов, у своїй танцсимфонії «Велич світобудови» на музику четвертої симфонії Л. Бетховена, хотів показати еволюційну концепцію створення світу засобами хореографічного мистецтва. Прем'єра балету відбулась у 1923 році. Це був дуже сміливий експеримент з його сторони, але на теренах балетного світу з'явилась нова форма хореографічного мистецтва – танцсимфонія. Вона не передбачала під собою наявності сюжету, але як і будь-який твір має чітку ідею та зміст. Лопухов хотів показати глядачеві (на той момент ще не готовому до таких експериментів) розкриття грандіозної теми через чистий танець, без сюжету, без декорацій, у взаємодії з музикою та окремо від неї. «Спектакль ставив перед балетним мистецтвом нові задачі, а саме «які ідеї розкривати» та «яким чином їх розкривати» [21, с. 21]. Балетмейстер вирішив ці задачі наповнивши мистецтво танцю філософським змістом, що призвело до створення абстрактної образності. Балетмейстер хотів наділити спектакль не тільки пластичним вирішенням симфонічної музики, а й вдосконалити його темами «світового значення. Можливо танцсимфонія була наділена більш науковим задумом, що не сприйнялося глядачем, але на сьогоднішній день можна сказати, що цей балет як ніколи актуальний, поєднавши в собі наукову та художню концепції. В «Величі світобудови» не було конкретних персонажів, танцівники показували такі явища як світло, теплову енергію, політ птахів, життя та смерть.

Що до змісту даного балету. Лопухов представив його в п'яти частинах.

Перша частина « Утворення світла». Світ почався з темряви, це лексично показано танцівниками, які йдуть з закритими очима, ніби

навмання. Чоловіки протягнувши руку вперед прокладають путь вперед. Коли в музичному матеріалі відбувається динаміка та наростання звуків, сталося зародження сонця. Засвічене жовтим світлом коло, створене тілами танцівників, які лежать в позі ембріона, символізує зародження сонця. Воно як символ енергії, що дає людям життя. В цей момент є відсилка до біохімічної трактовки світла, як один із факторів створення людини. Танцівники замерли, вітаючи небесне світило. Це схоже на деяке просвітлення.

Друга частина має назву «Життя в смерті та смерть в житті». Вона построена на контрастах динаміки та статичності, що бере свій початок в музичному матеріалі. Протиставляється життя та смерть. Балетмейстер хотів показати, що життя завжди панує над смертю. В хореографічному тексті він це підкреслює таким чином: чоловіки скрутившись лежать на підлозі, а жінки в цей момент пурхають над ними. По ходу подій, життєва енергія у жінок закінчується, тепер вони скрутившись лягають на підлогу, а чоловіки встають. Скручування в партер не означає смерть, а навпаки – це деяке перезавантаження для людини, і без нього не існує життя. В цій частині простежується більш релігійна тема о переродженні душі.

«Теплова енергія» - це третя частина танцсимфонії. Адажіо. Повільні, плавні лінії у жінок та ритмічні рухи у чоловіків, що підкреслюють багатогранність музики. Тут балетмейстер також піддався деяким контрастам. Але тепер це полярність чоловічого та жіночого початку.

Четверта частина «Радість існування». Світ в цій частині вже створений, зі своїми природними красотами та природними процесами. Тут показані елементарні радощі під звуки ритмічного та жвавого трьохдольного менуету. Різні створіння тваринного світу жваво відображали радість земного життя. За допомогою стрибків показані «пустування пітекантропів» (що зазнало шаленої критики в ті часи), ігри метеликів та політ птахів. Справжній рай та ідилія.

Назва п'ятої частини збігається з характеристикою цієї частини симфонії : «Вічний рух». Стрімке та монотонне алегро дійсно повинно відтворити враження нескінченного, вічного руху, що бере відображення в хореографічному тексті.

Фінал танцсимфонії відображав усвідомлення життя, та поняття його сутності. Така ідея була відтворена в своєрідній скульптурній картині з тіл танцівників, що нагадувала гору. Вона уходила вглиб сцени плавно підіймаючись. «Танцівниці на авансцені лежали у партері, а вершину гори символізували підняті дівчата наверх. Гора під назвою життя, яку вони досягли» [21, с. 35].

Танцсимфонія «Велич світобудови» зіграла велику роль в розвитку балетного мистецтва та сучасного зокрема. Філософську ідею Лопухова складно було прочитати тодішньому глядачеві, ще й безсюжетній формі. Але така абстрактна образність, таке вдале поєднання музики з танцем, та така глобальна тема не дає залишити байдужою сучасну людину.

2.2. Розкриття чоловічого та жіночого начала, як становлення людини в балеті «Створення світу» на музику А. Петрова.

Трьохактний Балет «Створення світу» вперше було поставлено на сцені Ленінградського державного академічного театру опери та балету ім. Кірова у 1971 році. Головними балетмейстерами стали Наталія Касаткіна та Володимир Васильов. Композитор Андрій Петров звернувся до сюжетів сатиричних картин художника Жанна Еффеля, що стало поштовхом для написання твору «Створення світу» (1,2). В балеті розкривається біблійна історія, конфлікт світла і темряви, хоча сюжет дещо видозмінений. В балеті існують ноти комедії, які передавав в своїх картинах Ж. Еффель, а до лірико-драматичні сцени були зроблені під впливом фресок Сікстинської капели майстра італійського Відродження Мікеланджело Буонаротті (3). Хореографи, таким чином, взяли за основу два протилежних цикли та

об'єднали однією спільною темою – створення життя. Балет не був схожий на інші. Тут простежується деякий синтез класичного танцю, гумористичної пантоміми та лірики. «Людині треба було народитися, завоювати право подарувати життя людині та пояснити їй, що щастя в руках людини» [14, с. 6] – така була ідея лірико-комедійного балету. Тобто балетмейстерам важливо було показати, що людина сама творець свого життя, а не саме створення світу чи яким чином це відбувалося. В балеті показане протистояння Бога та Диявола, які борються за душу першої людини на землі – Адама. Творець усіляко оберігає своє дітище, бо Адам по своїй суті в балеті дуже наївна та проста людина. Бог створює для чоловіка жінку – повну протилежність. На світ Єва з'явилась дуже впевненою та прекрасною. Після того, є момент пізнання один одного та себе. В балеті дуже гарно показаний так званий акт знайомства, хоч і дещо гумористично, але дуже просто та зрозуміло. В силу того, що Адам та Єва це створіння земні, це звичайні люди, не схожі між собою, зі своїми особистими характерами та зовнішністю, вони дуже зацікавлені один в одному. Балетмейстери більш пантомімно, театральні вирішили це питання. Жести танцівників нагадують гру двох дітей, які глузують один з одного. Вони тикають пальцями, показуючи на різні частини тіла, немов передражнюють, але в цьому вони пізнають і себе і свого партнера. В цій сцені гри є місце незграбним рухам, які балетмейстери чітко продумали. Також присутній момент сором'язливості, та це виглядає природно через те що вони бачать один одного в перший раз. Коли така пантомімна гра закінчується, можна прослідкувати в головних персонажах чоловічий та жіночий початок, суть характерів, суть створення їх на землі. Це дуже підкреслено в пластиці руху та тіла. Хоча за задумкою Касаткіної та Васильова, Адам може здаватися незграбним, але в парі з дівчиною він розкривається і виступає справжньою підтримкою, сильним плечем, мужнім та сильним. Єва, в свою чергу, дуже витончена та чутлива особа, яка з легкістю віддається в руки чоловікові. Хоча вона і з'явилась на світ дуже впевненою та сильною, але своєї жіночності її персонаж не втрачає. У ряді

підтримок, які виконують танцівники простежується синтез витонченості і сили.. Неможливо не помітити з яким трепетом вони один до одного відносяться. Дуетна частина побудована таким чином, що з'являється момент камерності, виникає бажання залишити їх вдвох. Саме через взаємодію в парі, через пластику виконання підтримок, глядачу стає зрозумілим їх характери – чоловічий та жіночий початки. Симбіоз, який відбувається між Адамом і Євою – це як дуже злагоджений механізм, в якому у кожного є своя роль та задача. Цей союз є еталоном людських відносин між чоловіком та жінкою. В наслідок такого гармонійного поєднання, між ними народжується любов, завдяки та на честь котрої, вони долали усілякі перешкоди, створивши своє щастя самотійно.

Структура музичного матеріалу «Створення світу» є вельми незвичайною. В ньому поєднуються стилі та прийоми, які складно уявити разом, не послухавши твір. Але А.Петров вважає так: «Музичний світ сучасної людини включає в себе Баха та шансони, Шостаковича та джаз. Та якщо такі контрасти можуть гармонійно знаходитись в одній людині, допомагати йому мислити, створювати, то чому все це не може існувати в одному творі?» [16]. Але насправді в цьому музичному матеріалі взято багато з традиційної музики ХІХ століття, мається на увазі її структура. Тема добра і зла, раю та Аду, чітко проявлена композитором, саме контрастність це підкреслює. Таким чином, одна з тем видозмінюється декілька разів, але при цьому залишається впізнаваною, та залишає свою основну функцію – образну характеристику.

Балет «Створення світу» є дуже яскравим прикладом роботи з різними джерелами, з різними авторами, що в поєднанні дає оригінальний результат. В рамках біблійної концепції створення життя, балетмейстерам вдалося підкреслити еволюцію відносин між чоловіком і жінкою від невідомості до кохання один до одного.

Розглянувши і виявивши суть основних концепцій створення людини, можна сказати, що різноманітність їх вражає. Однозначно цей процес

відбувався дуже давно, тому за стільки часу були створені різні теорії. Деякі розглядають людину як складну цілісну систему, яка має біохімічне підґрунтя, деякі черпають ідеї зі священних писань, а деякі були сформовані завдяки культурній спадщині тієї чи іншої країни чи регіону. На даний момент основними є такі: міфологічна, релігійна, космічна та еволюційна. Міфологічна була сформована завдяки міфам та легендам, які дуже відрізняються в залежності від культури. Релігійна основну свою думку бере з Біблійних трактувань, та стверджує, що людина створена Богом. Космічна, розповідає про передумови створення і еволюцію людини, розглядаючи зародження першої живої клітини, яка прилетіла з космосу. Еволюційна розглядає походження людини в науковому світі. В хореографічному світі на тлі цих концепцій і актуальності теми існує декілька балетів, в яких розкривається дана тема. Такі балетмейстери як Ф. Лопухов, Н. Касаткіна та В. Васильов намагались розповісти глядачеві про створення світу та появу першої людини. Н. Касаткіна та В. Васильов звертались до міфологічних та релігійних сюжетів у своїх постановках, в яких запозичили образи головних героїв. А Ф. Лопухов взяв за основу абстрактну ідею створення світу, який представив це в танцсимфонії. З кожним днем концепції створення людини будуть поповнювати свій багаж різними дослідженнями, доводами та доказами. Неможна з повною впевненістю вважати істинною ту чи іншу теорію, однак прослідкувати та виявити суть – це дуже важливий фактор у власному розумовому вдосконаленні та культурному розвитку, який можна доносити через хореографічне мистецтво.

ТВОРЧИЙ ПРОЕКТ
РОЗДІЛ I
КОМПОЗИЦІЙНИЙ ПЛАН ХОРЕОГРАФІЧНОЇ СЮЇТИ

1.1. Основні характеристики хореографічного твору

Тема: Еволюціонування людини.

Ідея: Становлення гармонії всесвіту

Вид: сучасна хореографія

Стиль: contemporary dance

Жанр: Філософська інсталяція

Форма: сюїта

Час дії: від зародження живого

Місце дії: Планета земля

1.2. Дійові особи та їх стисла характеристика

Істоти (14 осіб) – замкнуті в собі створіння, які живуть у темноті, прагнуть бути в теплі і захисті, тому тримаються разом один з одним, їм дуже цікаво вийти з зони комфорту, але страх на дає це зробити.

Смілива істота – в загалом вона наділена такими ж якостями, але має більше сміливості та інтересу до усього незвіданого. Вона є «двигуном прогресу».

Світло – джерело життя і розвитку, символ розквіту людства.

Люди (14 осіб, це ті люди, які були істотами) – допитливі, дуже акуратні до свого тіла і своєї особистості, вони цінують життя. Кожен індивідуальний та по-своєму цікавий. Палаючі очі до кожної дрібниці.

1.3. Лібрето

Новонароджені істоти добре почувають себе, коли знаходяться всі разом в купі. Їм не подобається виходити із зони комфорту, тому вони обирають тепло і темряву.

З'явившийся в темряві промінь світла, лякає істот, але поступово викликає інтерес у кожної з них. Саме завдяки світлу, як джерелу життя, істоти зрозуміли, що вони люди.

Вивчаючи себе і оточуючих, люди прийшли до висновку, що вони всі різні внутрішньо і зовнішньо. Таким чином людство поділяється на дві частини: Інь і Янь – жінка і чоловік, які є невід'ємною частиною гармонії всесвіту.

1.4. Розгорнутий зміст

Частина 1. Перші кроки.

Народжуючись, істоти не розуміють хто вони, де вони, та що навколо них. Вони не бачать світла та діють інстинктивно почуваючи себе добре один з одним у теплі. Пересуваються істоті разом, як злагоджений механізм.

Все ж таки інтерес переважає комфорт: деякі, відокремлюються і намагаються існувати незалежно. Але на самоті, у темряві їм лячно холодно та сумно. Все частіше з'являються спогади про те, як вони були разом, як їм було добре і тепло.

Інстинктивно істот тягне один до одного, але повертаючись до купи, вони розуміють, що знаходитись у самому її центрі більш комфортно та безпечно, але місць там не так багато, тому кожен бореться за своє.

Раптом з'являється промінь світла, який їх лякає більше ніж можливість залишитись з краю. Бо він є чимось незрозумілим, незвіданим та новим. Перелякані істоти намагаються втекти від цієї «загрози», крім однієї, якій промінь здався доволі цікавим.

Частина 2. Пізнання себе

Істота відчуває себе не захищено та самотньо, але промінь викликає великий інтерес і водночас страх перед незвіданим. Будь який крок променю змушує істоту тікати від нього, незважаючи на те, що попадаючи на її тіло, світло не завдає шкоди.

Інші створіння бачать, що промінь ніяк не загрожує істоті, і тому починають рухатись назустріч світлу. Протягнувши свої частини тіла в промінь, вони бачать як виглядають насправді, ким собою є. Створіння вивчають своє тіло, його структуру, колір та особливості. Насправді це цікаво і не страшно, тому вони пропонують зануритися в світло всім разом.

Пізнаючи таким чином себе і оточуючих, вони розуміють, що кожен з них індивідуальний, неповторний і складний. Кожен з них ЛЮДИНА, а світло – це джерело життя і розвитку, символ розквіту людства.

Частина 3. Інь і Янь

У натовпі людей зустрічаються два погляди. Це погляди двох особистостей, які начебто абсолютно однакові і не можуть викликати взаємний інтерес, але якась неземна сила не дає відвести погляд і зближає їх. Вони починають вивчати один одного: боязливо торкаючись, розглядаючи кожний міліметр тіла.

Досліджуючи поведінку та ставлення до себе і до інших, люди помічають, що вони в цьому різні, крім того і зовні теж є відмінності. Саме ці відмінності і стали причиною тяжіння один до одного, бо за законами землі протилежності притягуються.

Таким чином людство поділяється на дві частини: Інь і Янь – жінка і чоловік, які є невід'ємною частиною гармонії всесвіту. Вони такі різні, але завжди залишаються разом для майбутнього людства.

1.5 Драматургія

Частина 1. Перші кроки

Експозиція: Новонароджені істоти тримаються щільно один до одного, щоб залишатися у зоні комфорту

Зав'язка: Деякі істоти відокремлюються і намагаються існувати незалежно.

Розвиток дії: Істоти опинилися у великому темному просторі та шукають комфорту, окремо один від одного, але ці спроби самостійності не закінчуються позитивно. Істоти знову повертаються у купу.

Кульмінація: Пробиває промінь світла, якого істоти бояться.

Розв'язка: Істоти тікають від променя світла

Фінал: Одна істота відділяється від купи через інтерес до променя.

Частина 2. Пізнання себе

Експозиція: Істота відчуває себе не захищено та самотньо, але промінь викликає великий інтерес і водночас страх перед незвіданим.

Зав'язка: Істота контактує з променем, розуміючи що він не завдає ніякої шкоди.

Розвиток дії: Створіння вивчають своє тіло під променем світла, його структуру, колір та особливості. Насправді це цікаво і не страшно, тому вони пропонують зануритися в світло всім разом.

Кульмінація: Істоти розуміють себе, хто вони і як виглядають насправді. Вони люди.

Фінал: Кожна людина займає свою позицію, немов позицію життя, створюючи натовп.

Частина 3. Інь і Янь

Зав'язка: Посеред натовпу людей зустрічаються двілюдини.

Розвиток дії: Вони вивчають один одного починаючи з зовнішніх, фізичних особливостей до особливостей внутрішніх - характер, поведінку та ставлення до себе і оточуючих.

Кульмінація: Людство поділяється на дві частини: Інь і Янь – жінка і чоловік.

Розв'язка: Вони такі різні, але завжди залишаються разом для майбутнього людства.

Загальна драматургія

Експозиція: Новонароджені істоти в одній купі почувають себе комфортно і тепло один з одним.

Зав'язка: Виникнення інтересу у створіння до променя

Розвиток дії: Деякі створіння вивчають своє тіло під променем світла, його структуру, колір та особливості. Вони пропонують зануритися в світло всім разом, тим самим пізнавши себе. Починають пізнавати один одного

Кульмінація: Людство поділяється на дві частини: Інь і Янь – жінка і чоловік.

Розв'язка: Вони такі різні, але завжди залишаються разом для майбутнього людства.

1.6. Аналіз музичного матеріалу

Частина 1 - Композиція «TheLaneFamily» - MarcoBeltrami

Музичний розмір 4/4.

Лад: мінорний

Темп повільний, мелодійний.

36 тактів тривалістю 2 хвилини 46 секунди

Музичний супровід здійснюється у виконанні симфонічного оркестру. Звучання музики починається з повільних вступних 4 тактів.

Далі темп трохи прискорюється та звучання скрипок стає виразнішим. Музика лине спокійно, набираючи інтенсивність звуку. Музична фактура

ускладнюється, що знайшло відображення у хореографії. З такими характеристиками звучить ще 20 тактів.

На кульмінації музичного матеріалу інструменти набирають повну гучність. Характер змінюється на хвилюючий та триває 8 тактів.

Останні 4 такти гучність звучання симфонічних інструментів іде на спад та закінчується немов в нескінченність.

Частина 2 - Композиція «Loneliness» - ArcadeFire

Музичний розмір 4/4.

Лад: мінорний

Темп повільний, мелодійний.

38 тактів тривалістю 3 хвилини 26 секунди

Музичний супровід здійснюється у виконанні симфонічного оркестру. Музичний матеріал більш камерний, має великі паузи тиші. Характер спокою та деякого таїнства. Перші 10 тактів звучать з акцентом тільки на сильну долю, а на слабкі тиша.

Протягом 11-16 такту додаються окремі уривчасті звучання фортепіано, а потім затихає, що явно підкреслюється хореографічним текстом.

Далі музичний матеріал набирає гучність та додаються інші інструменти, але характер залишається камерний. Такий розвиток відбувається протягом 12 тактів і різко йде на спад, як в самому початку. Так лунає ще 12 тактів, та останній такт уходить в тишу. Пауза після звучання фонограми хореографічно обґрунтована.

Частина 3 - Композиція «Dimensions» - ArcadeFire

Музичний розмір 4/4.

Лад: мінорний

83 такти тривалістю 5 хвилин 42 секунди.

Музичний супровід здійснюється у виконанні рок-групи. Матеріал складається з трьох частин

1 частина. Звучання дуже світле і позитивне. Уривчасті акорди гітари підкреслюють романтичність цієї частини, темп повільний. Так лунає 12 тактів. Після того таємнича тиша, лиш тихенько на фоні лунає звук 15 секунд.

2 частина складається з 28 тактів. Темп помітно швидший. Головною характеристикою цієї частини є соло гітари, яка ускладнює свою мелодію з кожною фразою та добавляє нові акценти. Звук набирає гучність та інтенсивність, та знову різка зміна гри. Практично як у першій частині гітара виконує уривчасті акорди, що згодом переходить практично в тишу, тільки деякі звуки чутно на фоні. Тиша триває 20 секунд.

3 частина займає 37 тактів. Темп швидкий. В цій частині додаються і ударні інструменти, що насичують звучання музики, її окрасу та інтенсивність. Музична фактура ускладнюється та гучність стає вище. Завершують цю частину 4 такти у виконанні гітари, повільно і «акуратно», що повертає нас до романтичного характеру композиції.

1.7. Опис та зображення костюмів

Жіночий костюм

Обтягуючий комбінезон з трикотажної тканини («масло») тілесного кольору, який не закриває руки і ноги, з круглим вирізом біля шиї. Має хаотичні вставки стрічок коричневого кольору по всьому комбінезону, не переважають основний матеріал з якого зроблений комбінезон.

Чоловічий костюм

Штани з трикотажної тканини («масло») тілесного кольору. Має хаотичні вставки стрічок коричневого кольору (як у дівчат), не переважають основний матеріал з якого зроблено трико. Торс оголений

1.8. Світова партитура

Частина 1.

00:00-01:18 – На сцені напівтемрява, лиш тьмяне підсвічування синього кольору.

01:19- 02:32 – Напівтемрява стає трохи світлішою.

02:33 – Включається світова вертикальна «пушка» (промінь світу) на авансцені по центру, і залишається до кінця музичного матеріалу. Загальне світло виключається повністю

Частина 2.

00:00-00:22 – Світова пушка змінює свою інтенсивність на сильну долю кожного такту, 4 рази. – Виключається.

00:23-00:33 – Світова пушка горизонтально прострілює з правої куліси в ліву на рівні першої куліси. – Виключається.

00:34-01:24 – Світова пушка прострілює горизонтально з лівої куліси в праву. – Виключається.

01:25 – Вмикається горизонтальна пушка на авансцені в центрі.

01:26-01:36 – Світова пушка рухається вправо по авансцені, повільно.

01:37-01:47 – Світова пушка рухається вліво по авансцені, повільно. – Виключається.

01:48-02:16 – Включається світло, яке знаходиться вверху сценічної площадки.

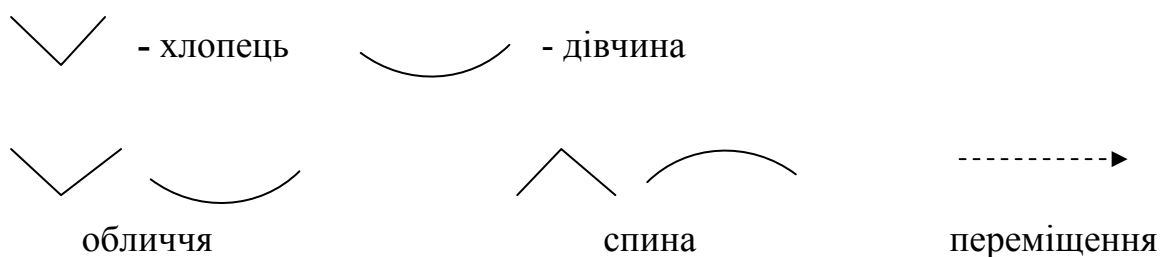
02:17-03:23 – Вмикається загальне світло.

Частина 3.

Вся частина виконується під загальним світлом.

РОЗДІЛ II

ПОСТАНОВЧИЙ ПЛАН ХОРЕОГРАФІЧНОЇ СЮЇТИ

1 частина. Перші кроки.

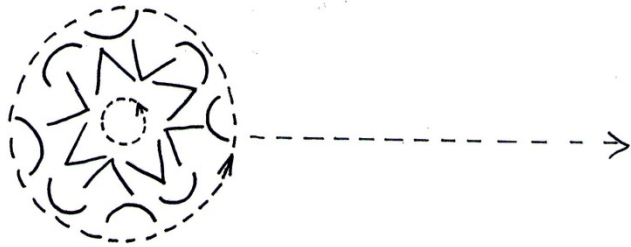
Кількість тактів: 36

Тривалість: 2хв. 46сек.

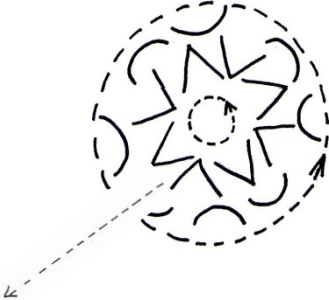
Музичний розмір 4/4

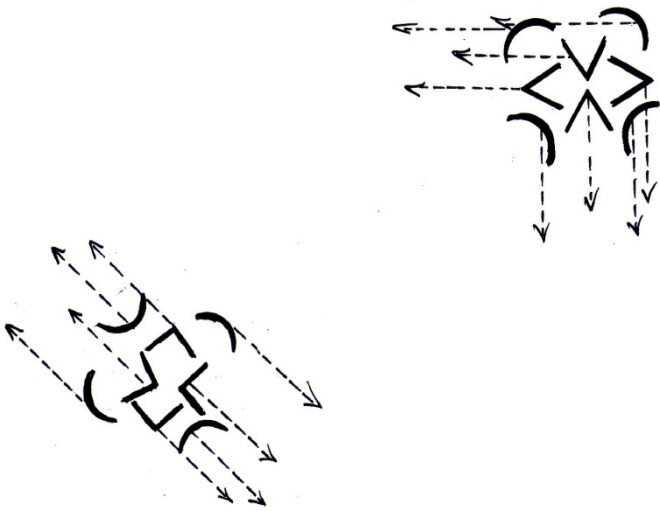
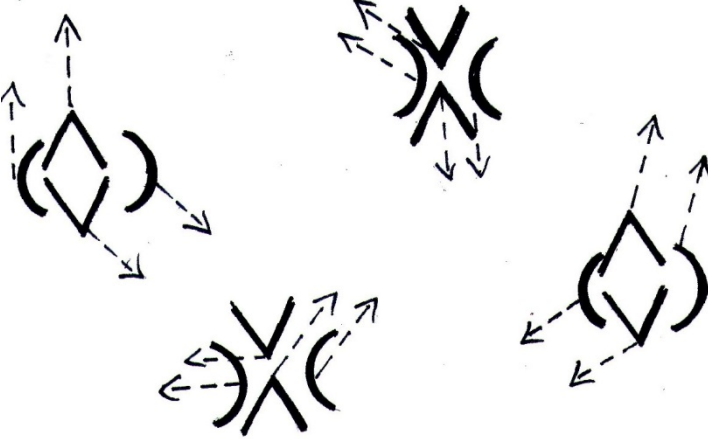
Першу частину виконують 16 танцівників, з них 8 хлопців та 8 дівчат.

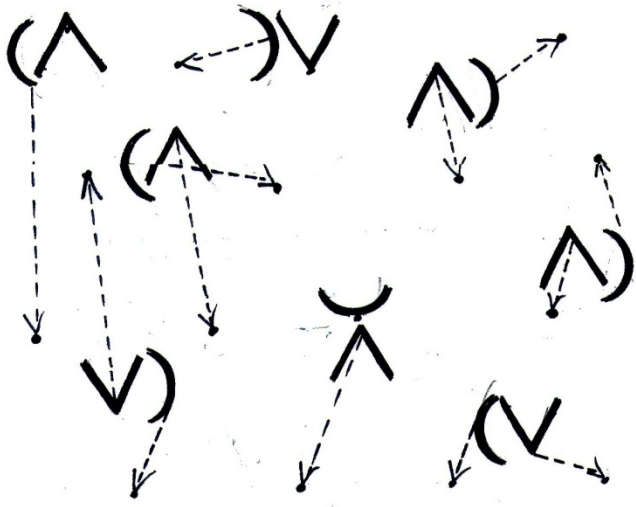
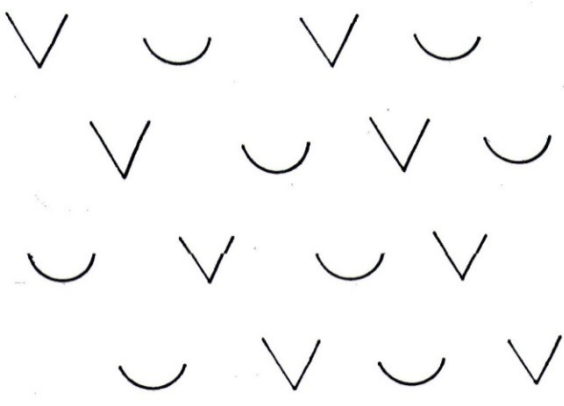
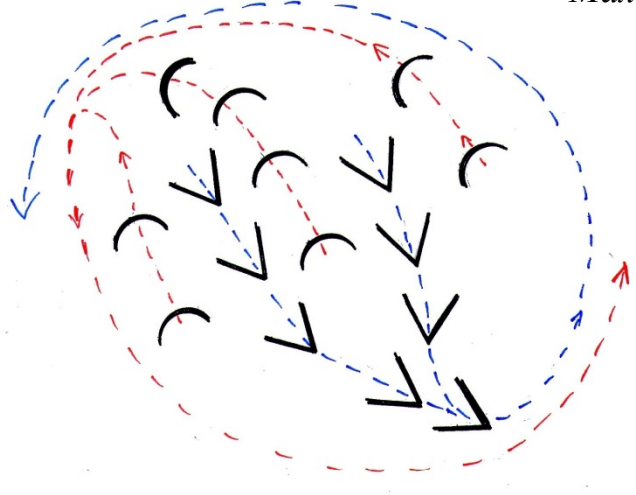
Картина починається з точки, в лівому верхньому куті сцени. Танцівники близько один до одного в довільній позі і довільному ракурсі в партері.

Хореографічні малюнки	Опис дії
 <p><i>Мал. 1</i></p> <p><i>1-8 т.</i></p>	<p>Істоти в цьому малюнку знаходяться 8 тактів.</p>
 <p><i>Мал. 2</i></p> <p><i>9-12 т.</i></p>	<p>Застосовуючи прийоми з контактної імпровізації в партері, коло пересувається сторону, при цьому й воно саме обертається проти годинникової стрілки проходячи пів кола. Це займає 4 такти.</p>

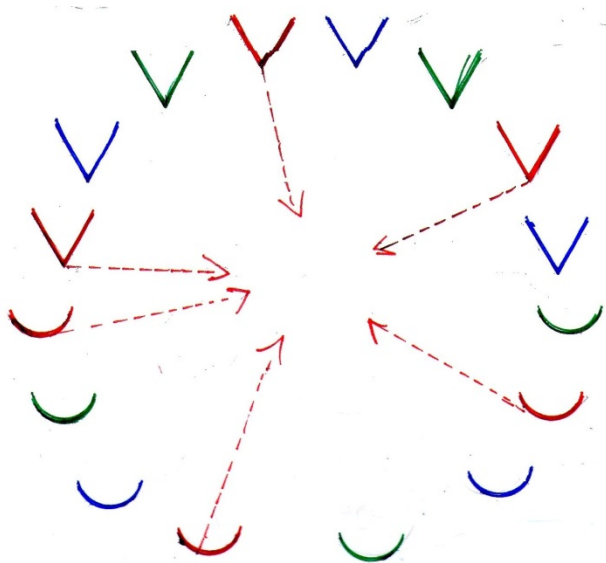

<p data-bbox="836 152 943 188"><i>Мал. 3</i></p> <p data-bbox="228 781 339 817"><i>13-16 т.</i></p>	<p data-bbox="999 152 1477 488">Таким же чином і принципами, проходячи ще половину кола (протигодинникової стрілки), воно пересувається в ліву сторону, доходячи до центру сцени, також на 4 такти.</p>
<p data-bbox="868 844 967 880"><i>Мал. 4</i></p> <p data-bbox="252 1570 363 1606"><i>17-18 т.</i></p>	<p data-bbox="999 844 1469 1323">На 17-й такт коло розривається на дві купи, за допомогою імпульсу від руки, відбувається хвиля у корпусі. Розділяючись, важливо знаходитися щільно в середині новоутвореної купи та тримати форму подібну колу. Розрив займає 2 такти.</p>

<p data-bbox="858 197 954 230">Мал. 5</p> <p data-bbox="292 1025 403 1059">19-20 м.</p>	<p data-bbox="997 197 1452 331">Далі дві купи розриваються на 4, таким же принципом імпульсу, також на 2 такти.</p>
<p data-bbox="858 1126 954 1160">Мал. 7</p> <p data-bbox="228 1709 339 1742">21-22 м.</p>	<p data-bbox="997 1126 1452 1261">Мілким бігом і хвилею у корпусі 4 купи розділяється на 8 пар за 2 такти.</p>

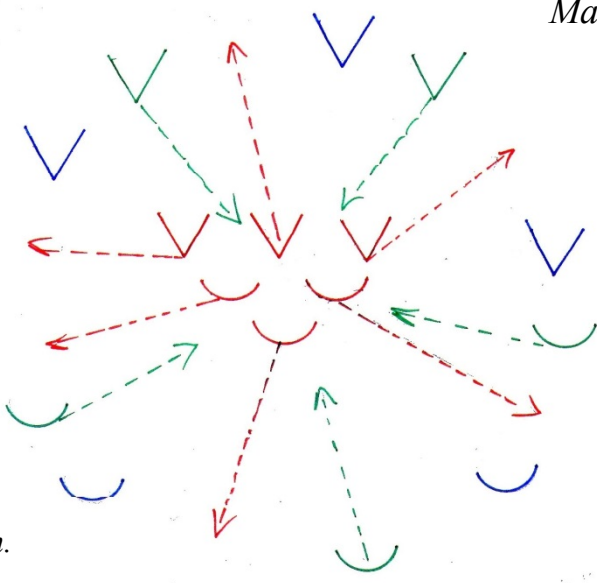
<p style="text-align: right;"><i>Мал. 8</i></p> <p>23-24 т.</p>	<p>Перекатами у партері 8 пар розділяються та заповнюють весь простір сцени ще за 2 такти.</p>
<p style="text-align: right;"><i>Мал. 9</i></p> <p>25-26 т.</p>	<p>1 та 3 лінії танцюють комбінацію з використанням grand battement 2 та 4 лінії танцюють комбінацію з використанням стрибків Це займає 2 такти.</p>
<p style="text-align: right;"><i>Мал.10</i></p> <p>27-28 т.</p>	<p>За 2 такти істоти перебудовуються у коло звичайним бігом, при цьому руки обіймають себе.</p>

Мал.11

29 т.

Мал.12

30 т.

Істоти діляться на три групи. Вони виконують наступні завдання одночасно, кожне з яких займає 1 такт. Такий прийом дає ефект конвеєра :

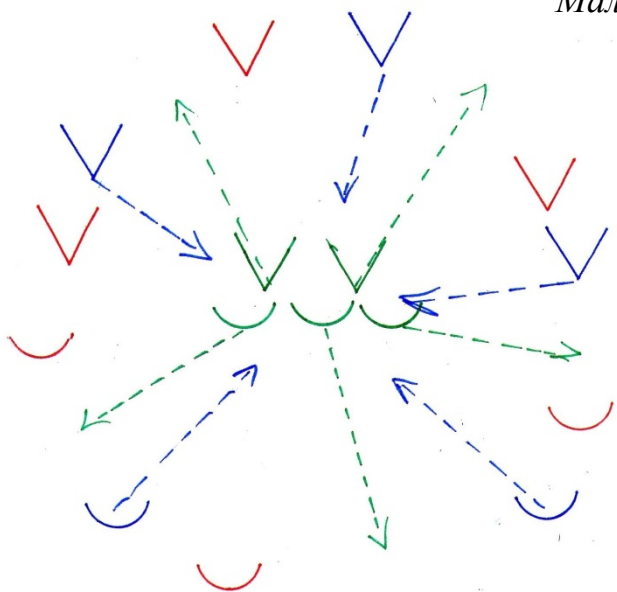
1 група: 1) біг в центр
2) біг з центру
3) комбінація на верхньому рівні
4) біг в центр

2 група: 1) комбінація в нижньому рівні.
2) біг в центр
3) біг з центру
4) комбінація в нижньому рівні

3 група: 1) комбінація в верхньому рівні
2) комбінація в нижньому рівні
3) біг в центр
4) біг з центру

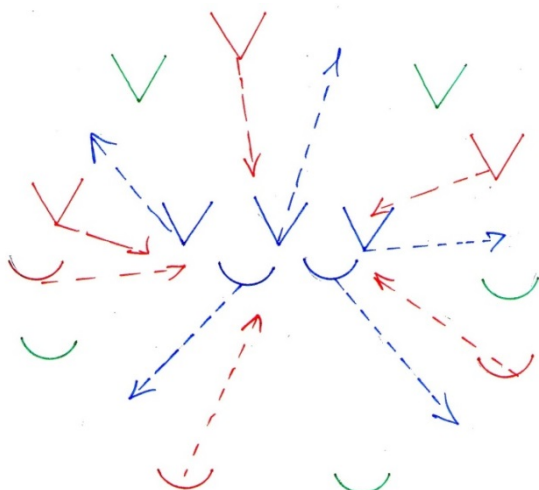
Це виконується за 4 такти.

Мал.13

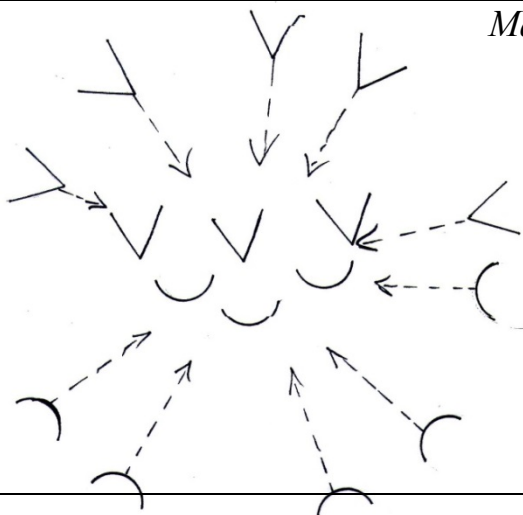
31 м.

Мал. 14

32 м.

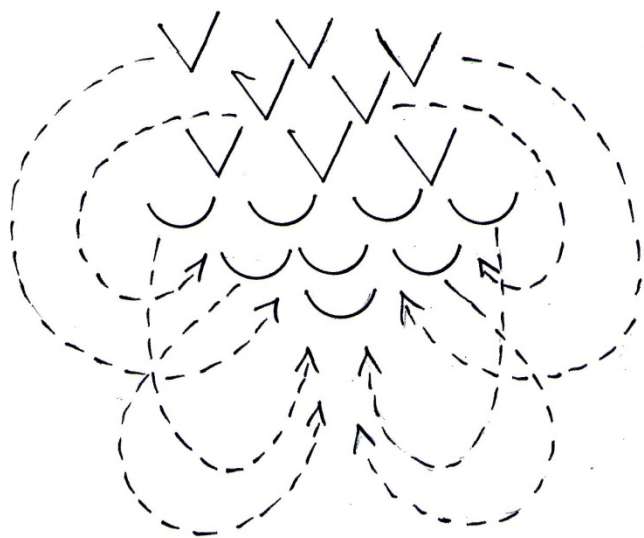
Мал.15

«Тяжіння в центр» та «викиди з центру», що відбуваються за допомогою елементів партнерінгу займають 1 такт.

33 т.

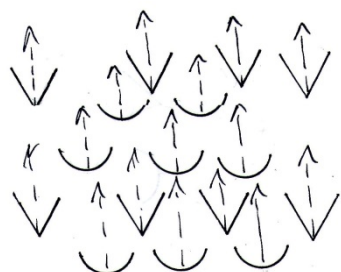
Мал.16

«Викиди з центру»
відбуваються за допомогою
елементів партнерінгу
займають 1 такт.

34 т.

Мал.17

за 2 такти вся утворена купа
істот переміщується у верх
сцени маленькими кроками
назад, при цьому корпус
опущений вниз, а руки
обіймають один одного

35-36 т.

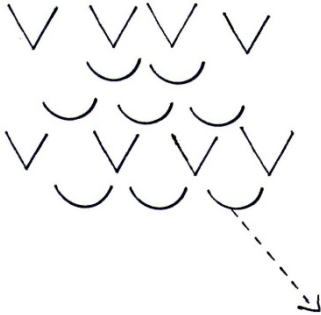
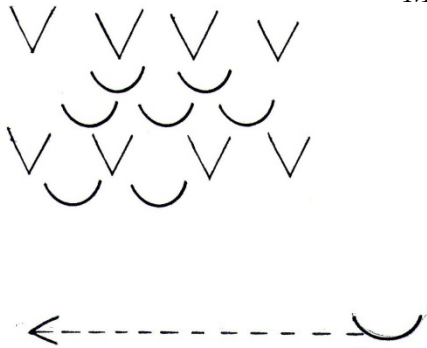
2 частина. Пізнання себе.

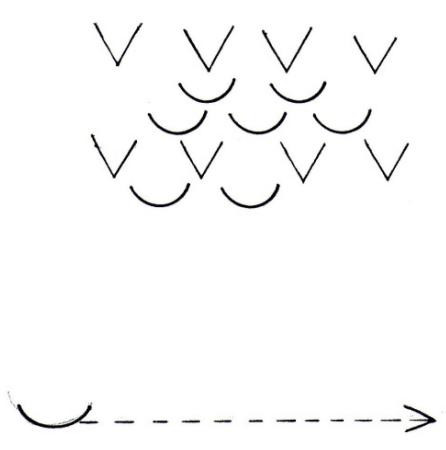
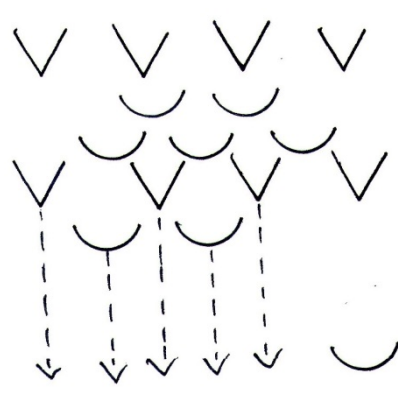
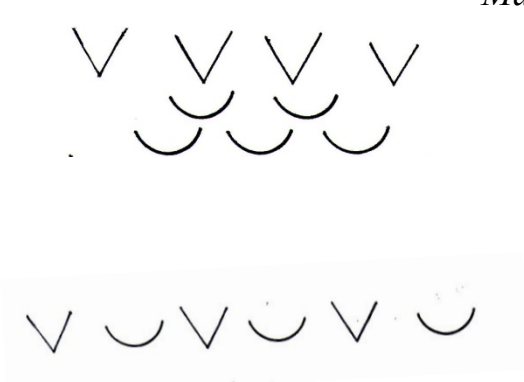
Кількість тактів: 38

Тривалість: 3хв. 23сек.

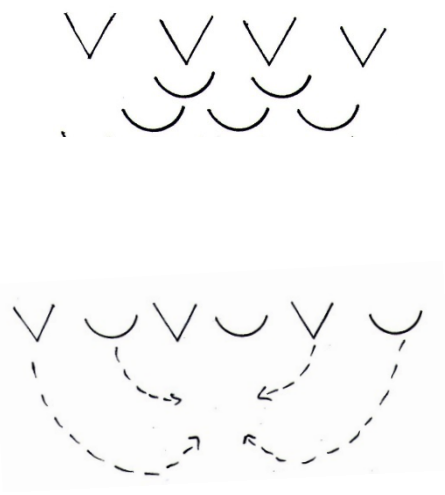
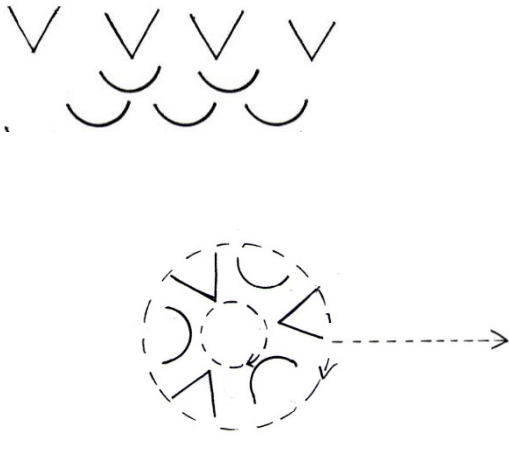
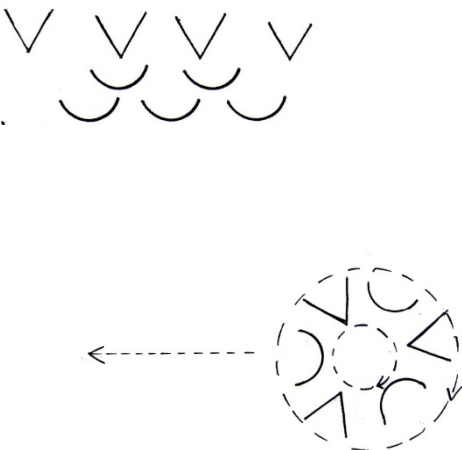
Музичний розмір 4/4

Другу частину виконують 16 танцівників, з них 8 хлопців та 8 дівчат.

Хореографічні малюнки	Опис дії
<p data-bbox="847 685 943 719"><i>Мал. 1</i></p> <p data-bbox="228 1167 308 1200"><i>1-4 т.</i></p>	<p data-bbox="999 685 1469 965">На 4 такти, одна істота виходить з утвореної купи, танцюючи комбінацію на просування. Комбінація побудована на основі <i>rond de jamb</i>.</p>
<p data-bbox="836 1211 943 1245"><i>Мал. 2</i></p> <p data-bbox="228 1738 308 1771"><i>5-6 т.</i></p>	<p data-bbox="999 1211 1445 1346">2 такти займає пересування істоти в ліво перекатами та елементами у партері.</p>

<p style="text-align: right;"><i>Мал. 3</i></p> <p><i>7-8 m.</i></p>	<p>2 такти займає пересування вліво, комбінацією побудованою на спіральних скручуваннях.</p>
<p style="text-align: right;"><i>Мал. 4</i></p> <p><i>9-10 m.</i></p>	<p>5 істот, виходячи з купи боязкими кроками, вибудовуються в лінію. 8 кроків займають 2 такти.</p>
<p style="text-align: right;"><i>Мал.5</i></p> <p><i>11-16 m.</i></p>	<p>6 тактів істоти в лінії виконують танцювальну комбінацію побудовану на release та contraction.</p>

<p style="text-align: right;"><i>Мал. 6</i></p> <p><i>17 т.</i></p>	<p>За 1 такт, вони збираються в коло, за допомогою «слайдів» руки відкриті у другій позиції.</p>
<p style="text-align: right;"><i>Мал. 7</i></p> <p><i>18 т.</i></p>	<p>Коло, яке обертається по часовій стрілці навколо своєї осі (проходячи половину кола), пересувається в праву сторону. Істоти використовують зміну рівнів та елементи імпровізації. Це займає 1 такт</p>
<p style="text-align: right;"><i>Мал. 8</i></p> 	<p>Таким же чином (проходячи другу половину кола), коло пересувається в ліву сторону, також на 1 такт.</p>

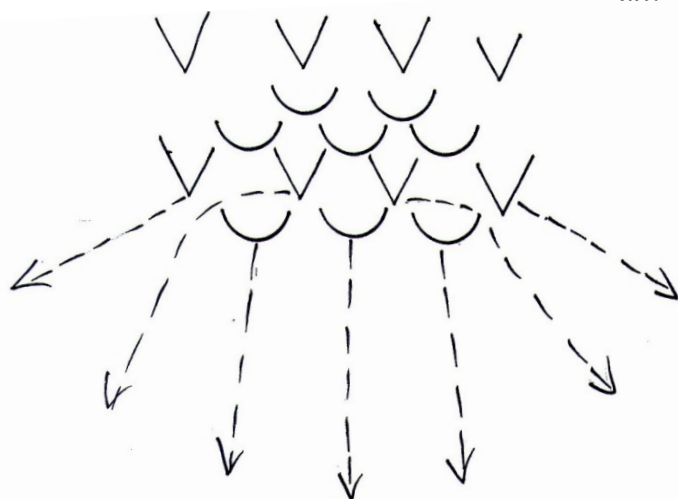
19 м.

Мал. 9

за 1 такт істоти вертаються в купу звичайним бігом, руки в другій позиції, корпус arch.

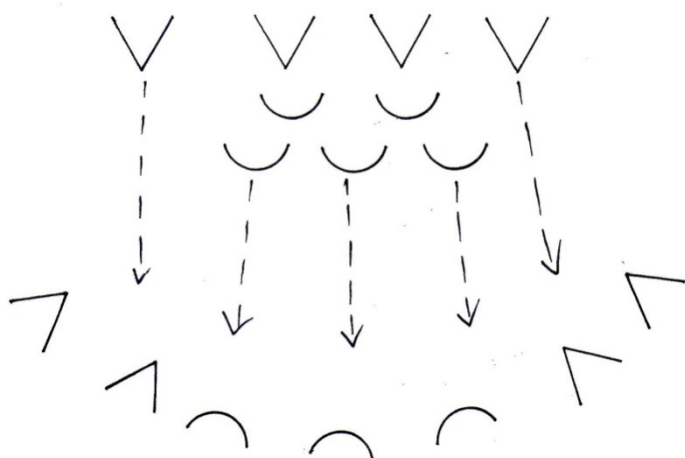
20 м.

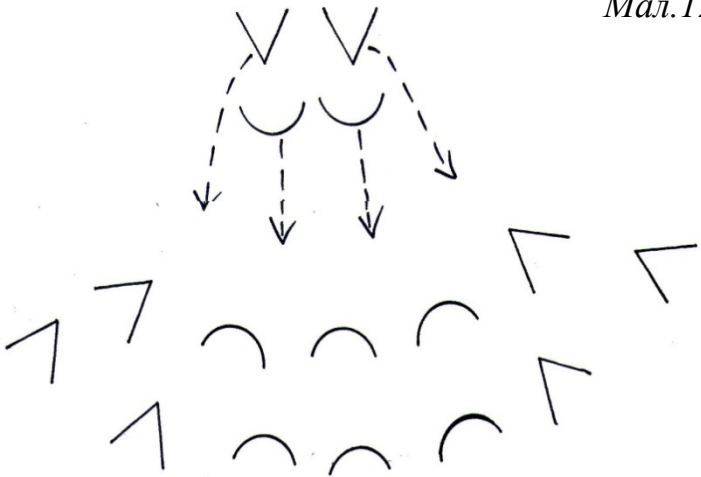
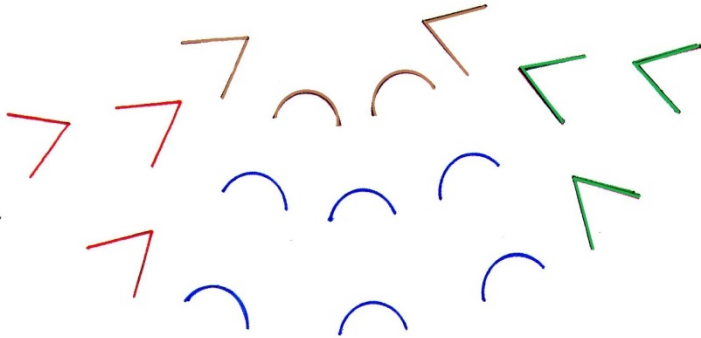

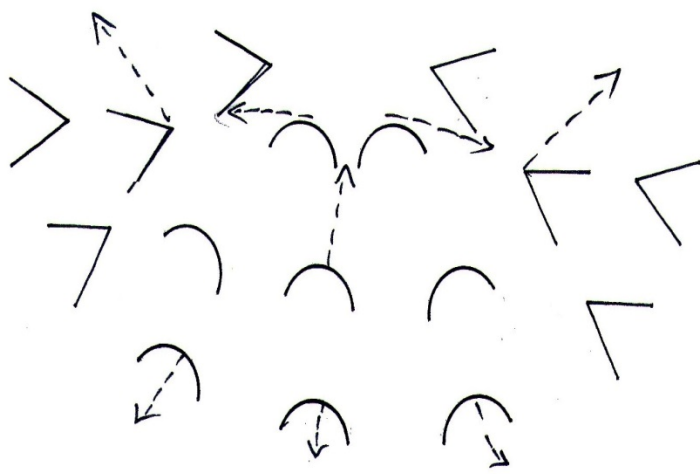
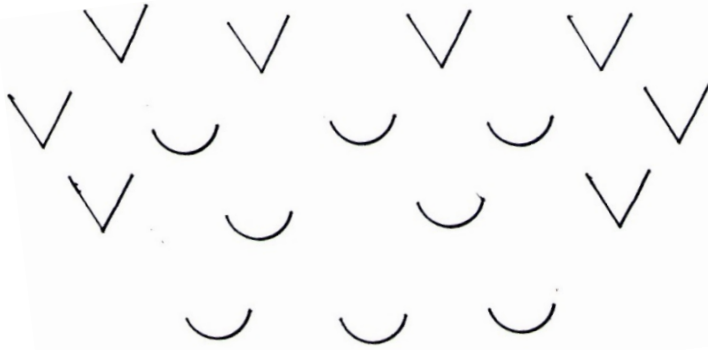
Мал.10

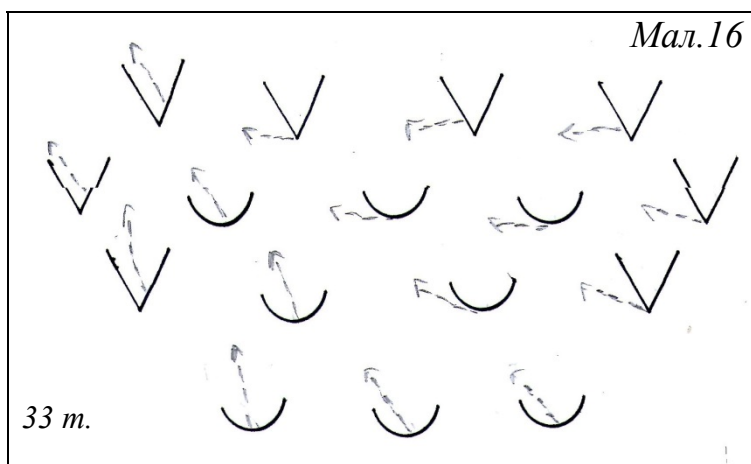
Вся купа людей через варіацію кувирків і перекатів в партері розподіляються на півкруги за 1 такт. (На малюнку показано перебудову поетапно, вона відбувається одночасно)

Мал.11

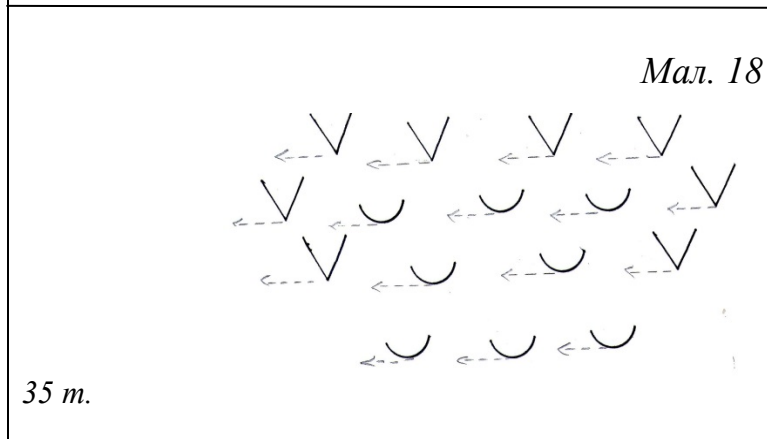
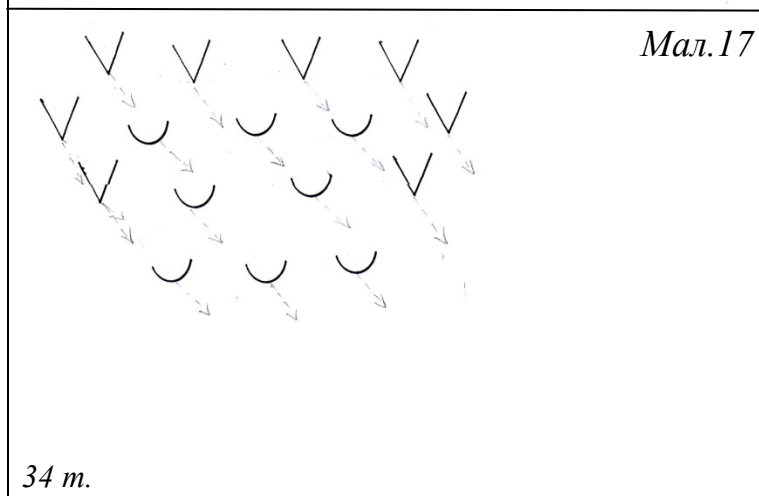

<p style="text-align: right;"><i>Мал. 12</i></p> <p>21 м.</p>	
<p style="text-align: right;"><i>Мал. 13</i></p> <p>22-25 м.</p>	<p>В цьому малюнку, люди танцюють комбінації по черзі, кожна комбінація займає 1 такт, всього комбінацій 4.</p> <p>1 комбінація з використанням <i>rond de jamb.</i></p> <p>2 комбінація з використанням поворотів <i>soutenu</i></p> <p>3 комбінація з використанням імпульсів від різких частин тіла</p> <p>4 комбінація з використанням <i>bounce</i></p>

<p style="text-align: right;"><i>Мал. 14</i></p> <p>26 m.</p>	<p>1 такт займає перестроїтись за допомогою повороту <i>soutenu</i>.</p>
<p style="text-align: right;"><i>Мал. 15</i></p> <p>27-32 m.</p>	<p>6 тактів займає танцювальна комбінація у такому малюнку. Комбінація побудована на рухах <i>circle</i>.</p>

за 4 такти люди зробивши щільнішим свій малюнок пересуваються по кутах, за допомогою кроків за руками, які направлені в той кут, куди вони йдуть. Пересування в 1 кут займає 1 такт.

36-38 т.

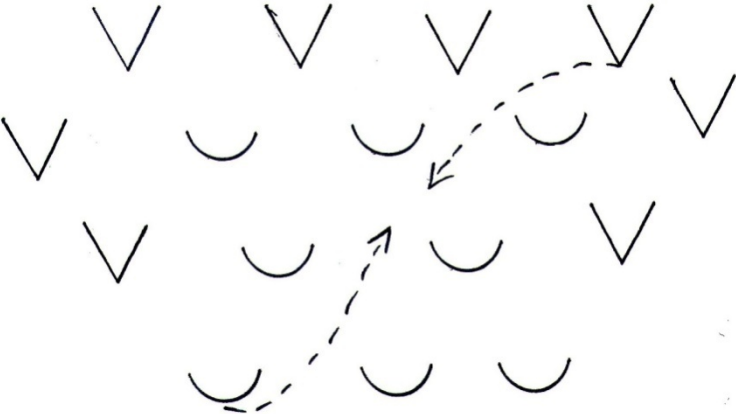
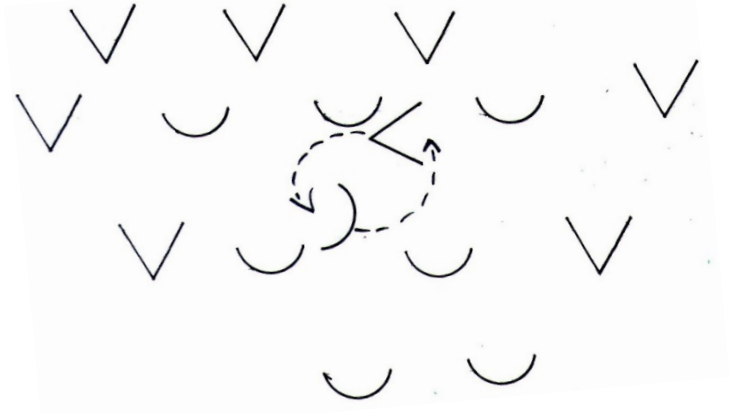
3 частина. Інь і Янь.

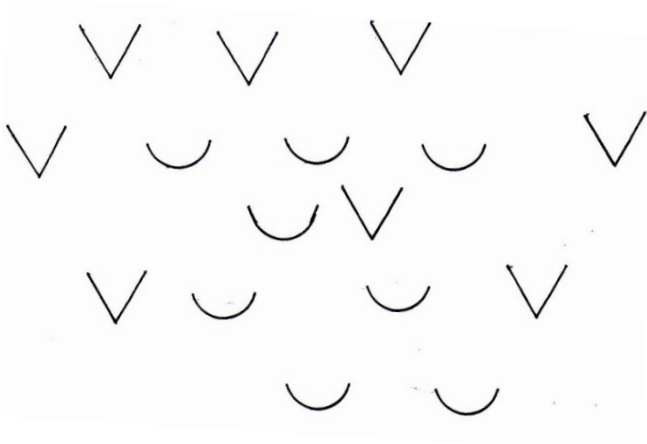
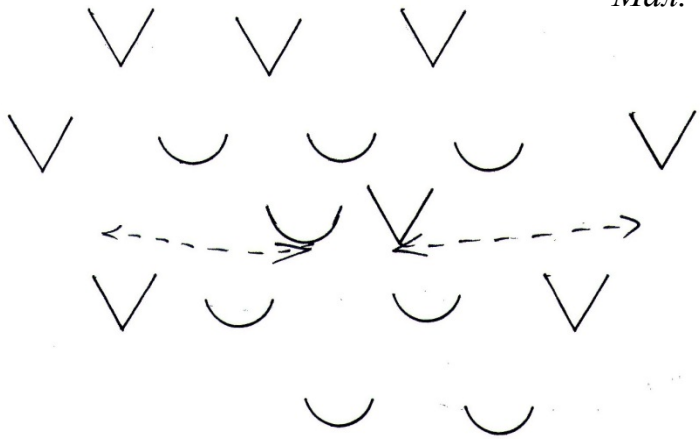
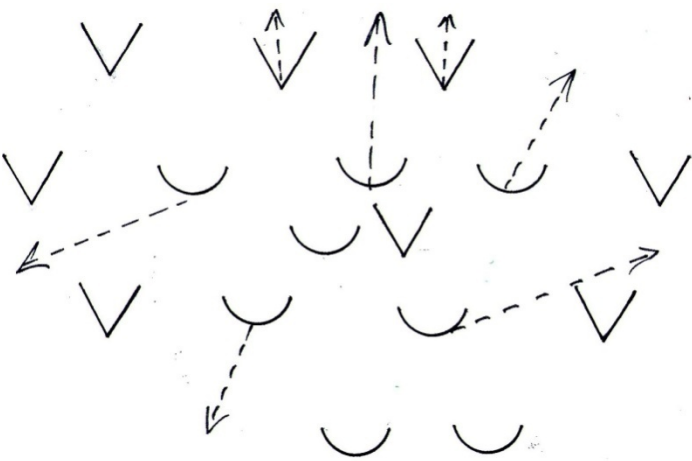
Кількість тактів: 83

Тривалість: 5 хв. 42 сек.

Музичний розмір 4/4

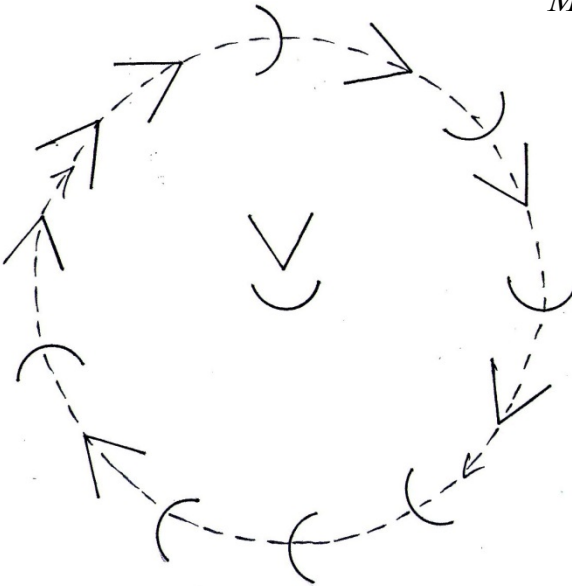
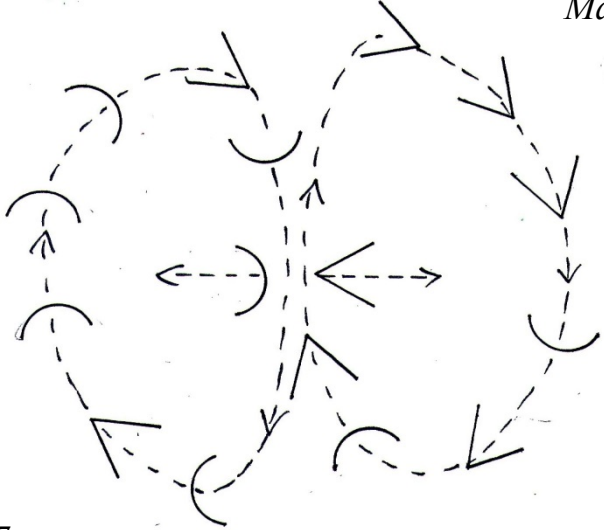
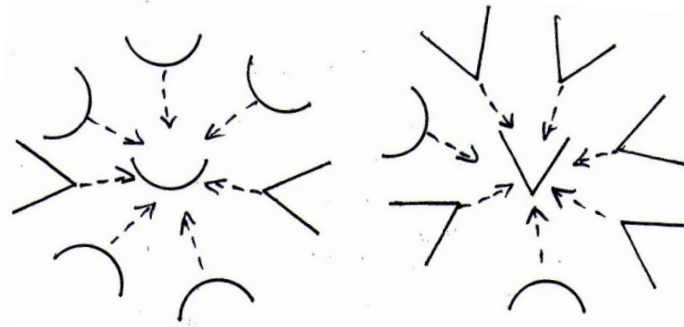
У попередній частині, танцівники зайняли всю площину сцени.

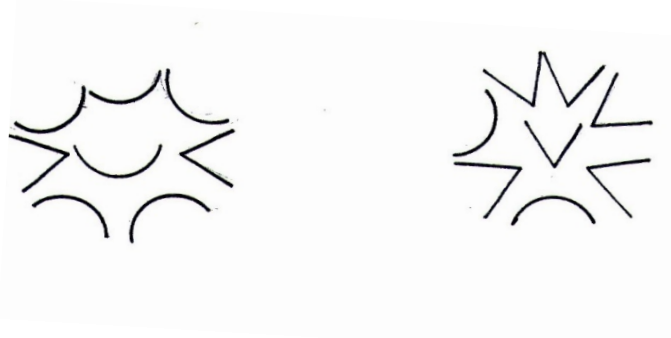
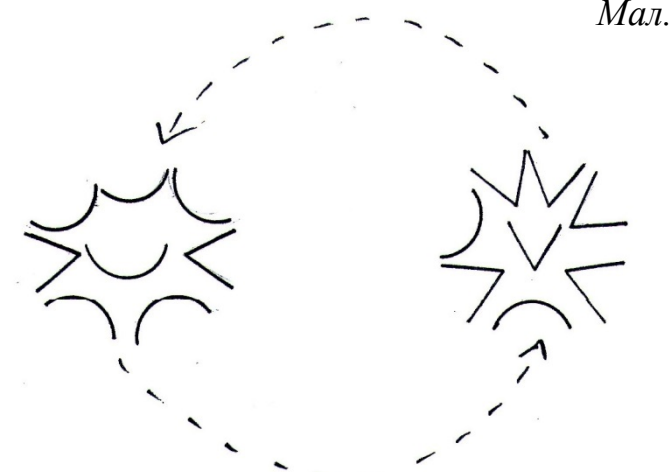

Хореографічні малюнки	Опис дії
<p style="text-align: right;"><i>Мал. 1</i></p> <p><i>1-4 т.</i></p>	<p>За 4 такти дві людини боязко підходять один до одного. Решта опускаються в нижній рівень.</p>
<p style="text-align: right;"><i>Мал. 2</i></p> <p><i>5-6 т.</i></p>	<p>Вони обходять один одного за часовою стрілкою, оглядаючи один одного за 2 такти</p>

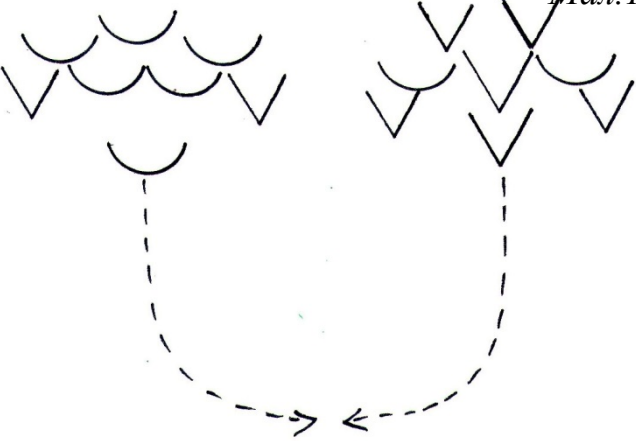
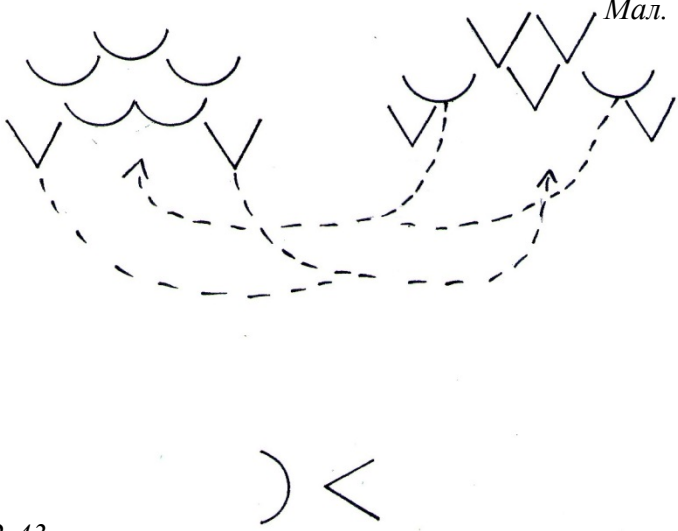
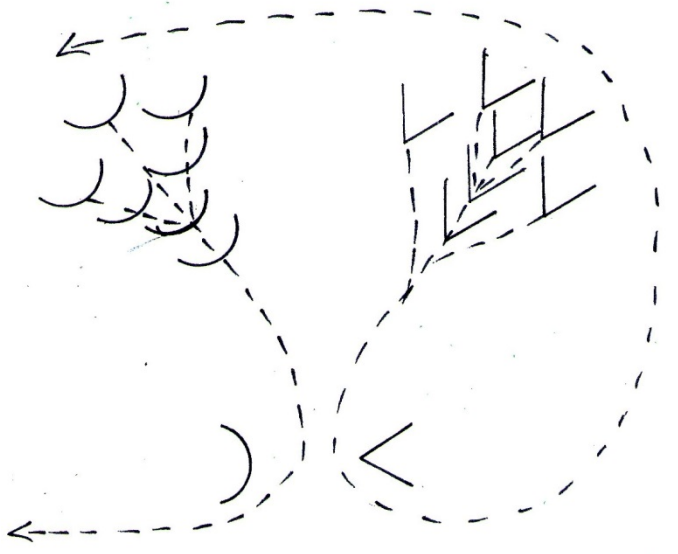
<p style="text-align: right;"><i>Мал.3</i></p> <p>7-8 м.</p>	<p>2 такти займає комбінація пари на центрі сцени, побудована на маленьких підтримках.</p>
<p style="text-align: right;"><i>Мал. 4</i></p> <p>9-13 м.</p>	<p>2 такти розбігаються один від одного, при цьому погляд залишається на партнері. 3 такт вертаються один до одного у центр сцени за допомогою перекидів у партері.</p>
<p style="text-align: right;"><i>Мал. 5</i></p> 	<p>за 4 такти всі люди, крім пари, збираються в коло використовуючи елементи імпровізації в партері. В цей час пара застигла дивлячись один одному в очі.</p>

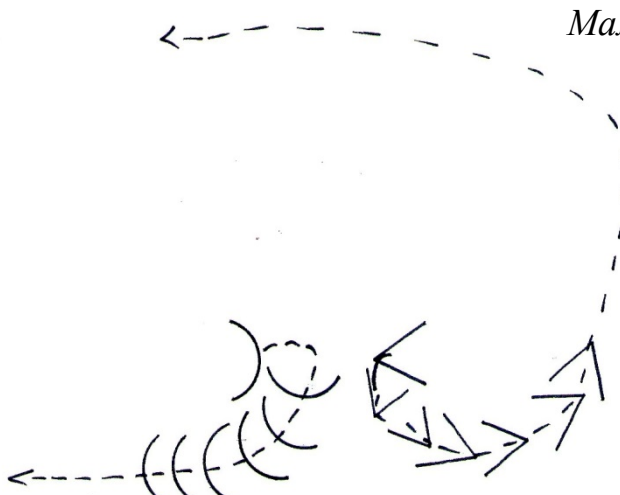
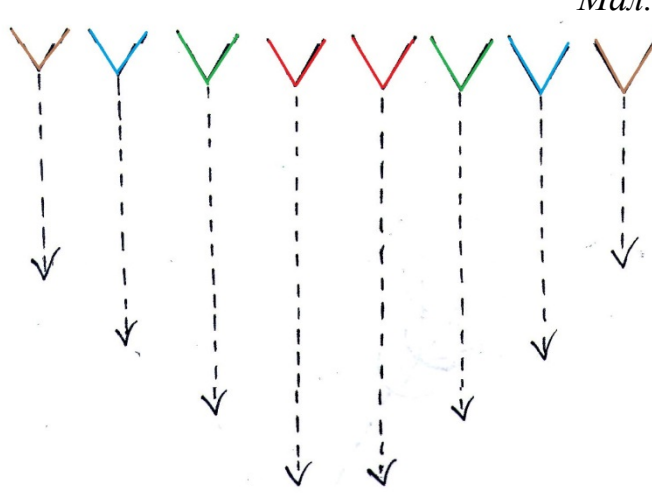
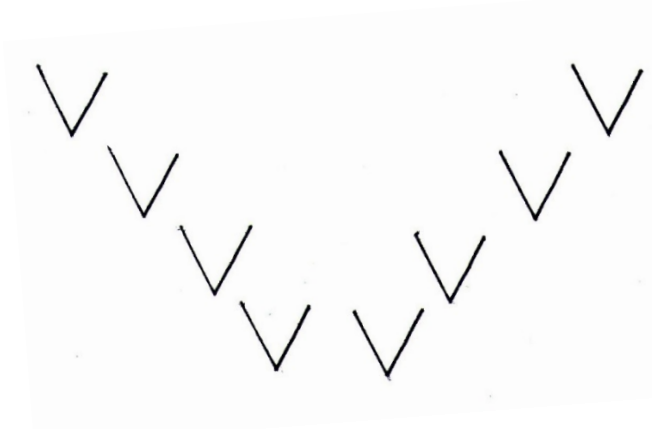
<i>14-17 m.</i>	
-----------------	--

<p style="text-align: right;"><i>Мал. 6</i></p> <p style="text-align: left;"><i>18-25 m.</i></p>	<p>Коло починає рухатись за годинниковою стрілкою великими випадами вперед, при цьому корпус хвильоподібний від голови до ніг, кожний випад займає 1 такт, всього 8 випадів. Люди проходять половину кола. В цей час у пари (чоловік і жінка) в центрі комбінація з ряду високих підтримок статичних та динамічних.</p>
<p style="text-align: right;"><i>Мал. 7</i></p> <p style="text-align: left;"><i>26-27 m.</i></p>	<p>за 2 такти пара відходить один від одного, а люди змінюють крок на падебуре джазової форми, руки проходять II і III позиції, корпус з кожним падебуре повертається. За 1 такт виконується 2 падебуре.</p>
<p style="text-align: right;"><i>Мал. 8</i></p> <p style="text-align: left;"><i>28-29 m.</i></p>	<p>Два кола, які утворилися, збігаються у свій центр звичайним бігом, руки у III позиції, корпус arch. Це відбувається за 2 такти.</p>

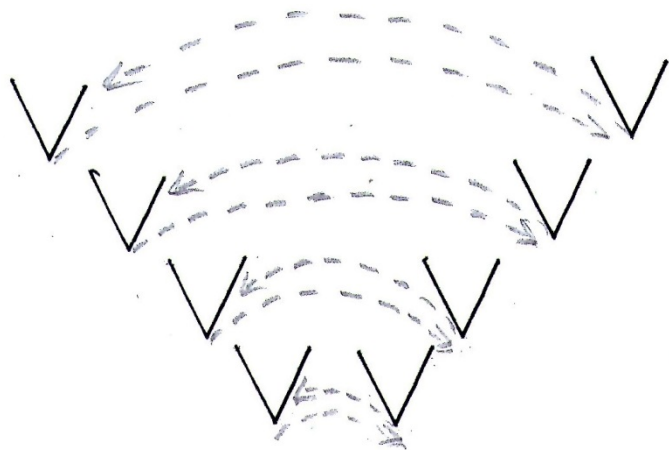
<p style="text-align: right;"><i>Мал. 9</i></p> <p>30-31 т.</p>	<p>2 такти займає підняття в підтримку хлопця і дівчину.</p>
<p style="text-align: right;"><i>Мал. 10</i></p> <p>32-35 т.</p>	<p>Дві утворені підтримки змінюються місцями по півколу за 4 такти.</p>
<p style="text-align: right;"><i>Мал. 11</i></p> <p>36-37т.</p>	<p>За 2 такти дві підтримки спускаються, та доходять до місць «обтікаючи» хлопця та дівчину, що були в підтримці.</p>

<p style="text-align: right;"><i>Мал. 12</i></p> <p><i>38-41 т.</i></p>	<p>Хлопець та дівчина виходять вперед слайдами зі сторони в сторону за 4 такти</p>
<p style="text-align: right;"><i>Мал. 13</i></p> <p><i>42-43 т.</i></p>	<p>Люди, які знаходяться позаду переходять шагом за 2 такти. (Поділяються на хлопців та дівчат)</p>
<p style="text-align: right;"><i>Мал. 14</i></p> 	<p>За 4 такти люди переміщуються за допомогою двох бігів з правої ноги і повороту soutenu, повторюють 4 рази. Жінки убігають за куліси, чоловіки залишаються.</p>

<p style="text-align: right;"><i>Мал.15</i></p> <p>44-47 т.</p>	
<p style="text-align: right;"><i>Мал.16</i></p> <p>48-49 т.</p>	<p>Чоловіки по черзі вступають у комбінацію в переміщенні вперед через кожні пів такти. Це займає 2 такти.</p> <p>вступають першими вступають другими вступають третіми вступають четвертими</p>
<p style="text-align: right;"><i>Мал. 17</i></p> <p>50-53 т.</p>	<p>4 такти чоловіки танцюють комбінацію, побудовану на великих стрибках.</p>

Мал. 18

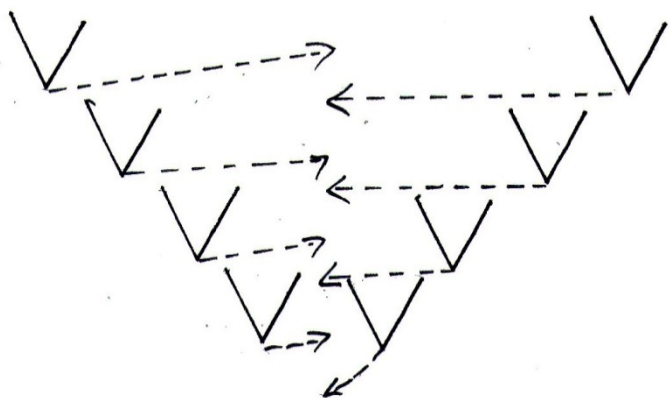
4 високих перестрибувань вбік, руки працюють по черзі зверху вниз, що займає 2 такти чоловіки перебудовуються.

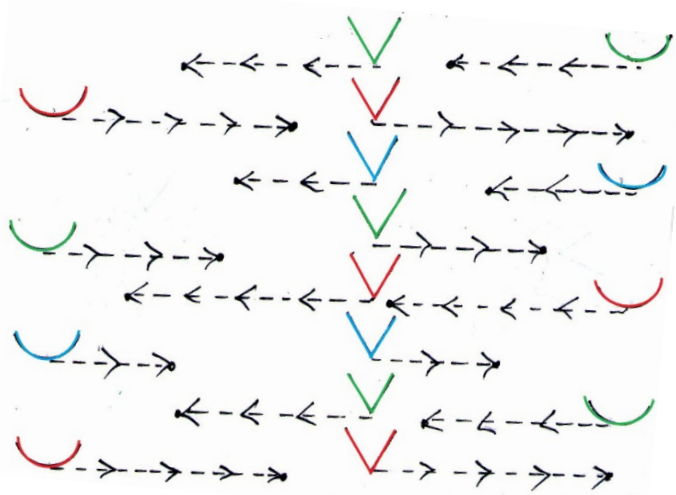
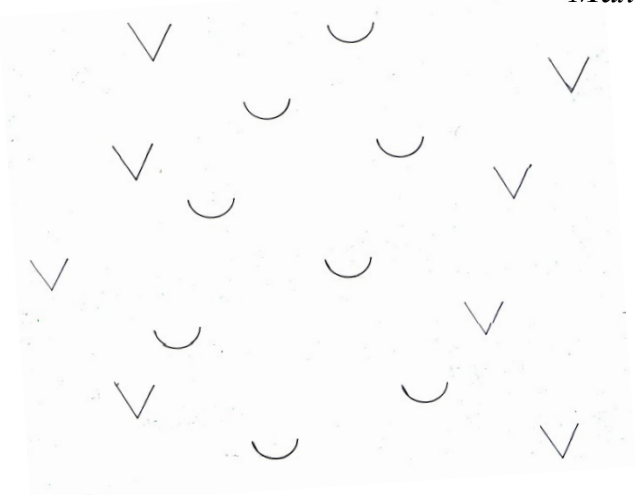
54-55 m.

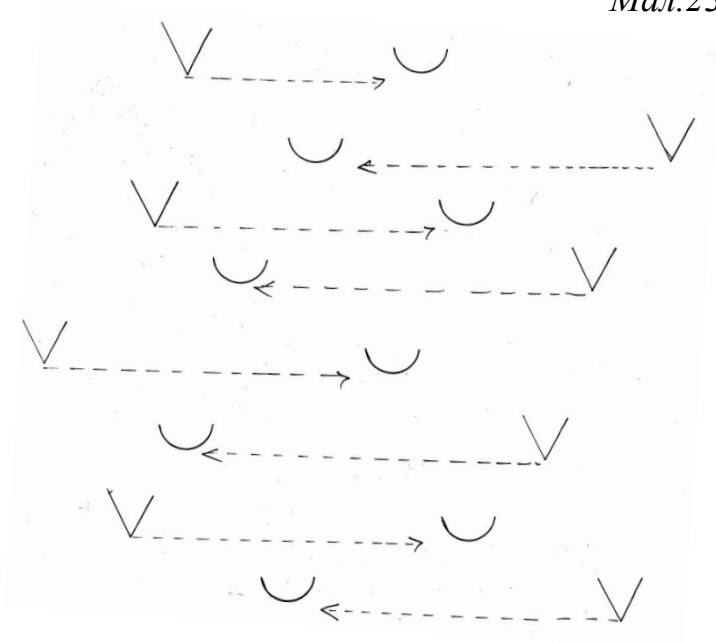
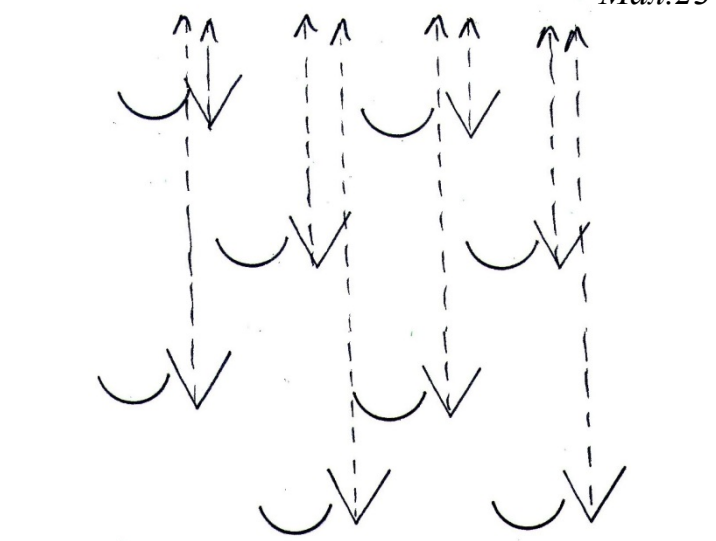
Мал. 19

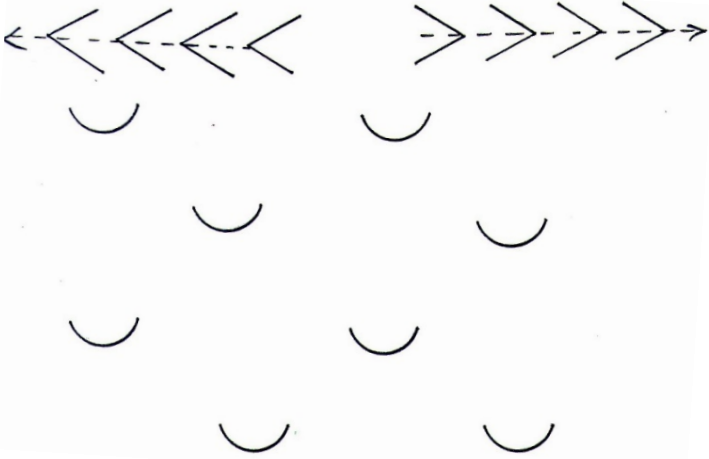
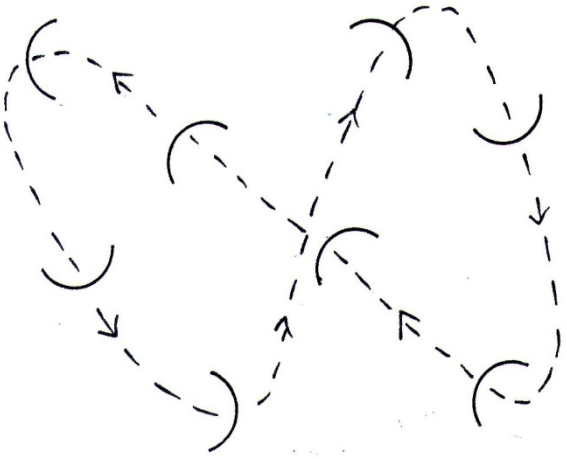
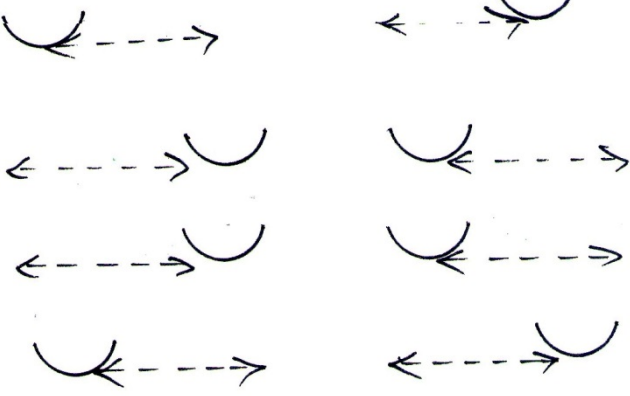
За допомогою одного *jete en tournant* до центру, чоловіки переміщуються за 1 такт

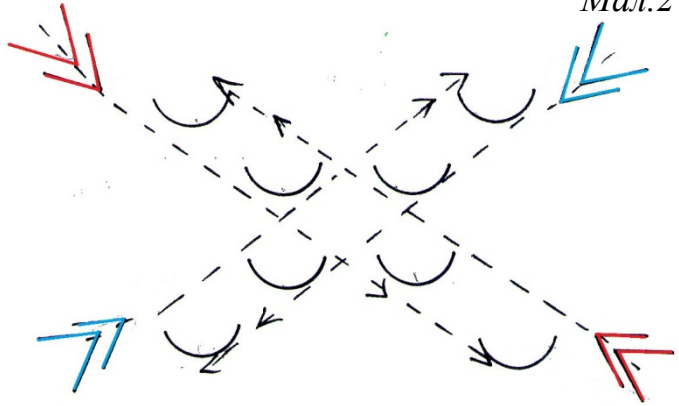
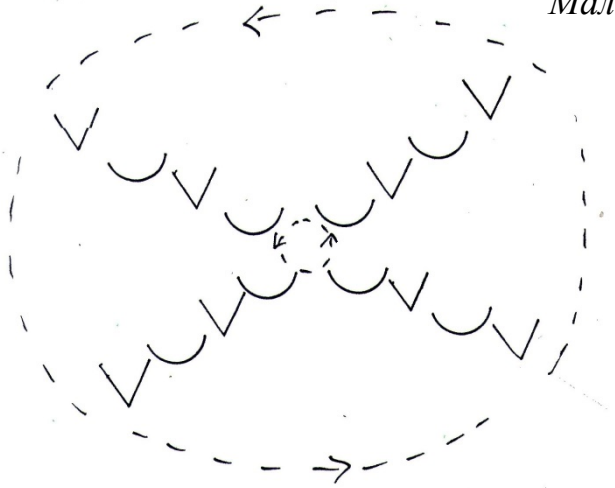
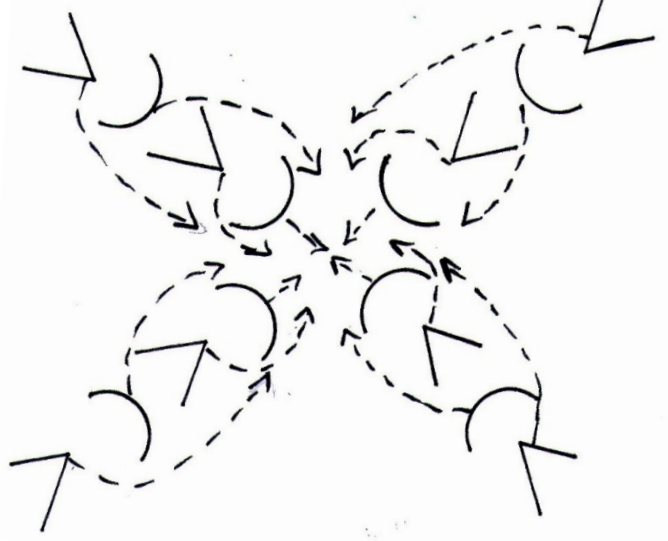
56m.

<p style="text-align: right;"><i>Мал.20</i></p> <p>57 м.</p>	<p>За 1 такт займають пози по черзі на випад з лінії.</p>
<p style="text-align: right;"><i>Мал.21</i></p> <p>58-61 м.</p>	<p>За 4 такти люди (жінки з куліс та чоловіки) виконують комбінацію в переміщенні вбік вступаючи по черзі на кожний такт.</p> <p>вступають на 1 такт вступають на 2 такт вступають на 3 такт</p>
<p style="text-align: right;"><i>Мал.22</i></p> <p>62-63 м.</p>	<p>2 такти всі танцюють комбінацію на середині З використанням таких елементів, як drop, curve та всіляких слайдів.</p>

<p style="text-align: right;"><i>Мал.23</i></p> <p><i>64-65 m.</i></p>	<p>Чоловіки двома перекатами в партері за 2 такти, перебудовуються до жінок.</p>
<p style="text-align: right;"><i>Мал.23</i></p> <p><i>66-67 m.</i></p>	<p>Чоловіки 8-ма звичайними кроками відходять назад за 2 такти, поки жінки зайняли танцювальні пози.</p>

<p style="text-align: right;"><i>Мал.24</i></p> <p>68-71 м.</p>	<p>Танцювальна комбінація жінок, яка займає 4 такти. Чоловіки убігають за куліси.</p>
<p style="text-align: right;"><i>Мал.25</i></p> <p>72-73 м.</p>	<p>4 падебуре (джазової форми) руки кожного разу змінюються в імпровізаційному характері, скиданнями, що займають 2 такти</p>
<p style="text-align: right;"><i>Мал.26</i></p> <p>74-75 м.</p>	<p>за 2 такти комбінація на просування вбік за допомогою високих підстрибувань, повторити 2 рази в дві сторони</p>

<p style="text-align: right;"><i>Мал.27</i></p> <p><i>76-77 т.</i></p>	<p>Чоловіки звичайним бігом перебігають (з куліс) навхрест по черзі:</p> <p>на 1 такт на 2 такт</p>
<p style="text-align: right;"><i>Мал.28</i></p> <p><i>78-79 т.</i></p>	<p>За 2 такти, утворений хрест, проходить чверть кола. Люди по парам у високій підтримці, пересуваються звичайним шагом.</p>
<p style="text-align: right;"><i>Мал.29</i></p> <p><i>80-81 т.</i></p>	<p>за 2 такти всі збігаються в центр сцени.</p>

За останні 2 такти, танцівники формують фінальну підтримку

ВИСНОВКИ

Розглянувши і виявивши суть основних концепцій створення людини, можна сказати, що різноманітність їх вражає. Однозначно цей процес відбувався дуже давно, тому за стільки часу були створені різні теорії. Деякі розглядають людину як складну цілісну систему, яка має біохімічне підґрунтя, деякі черпають ідеї зі священних писань, а деякі були сформовані завдяки культурній спадщині тієї чи іншої країни чи регіону. На даний момент основними є такі: міфологічна, релігійна, космічна та еволюційна. Міфологічна була сформована завдяки міфам та легендам, які дуже відрізняються в залежності від культури. Релігійна основну свою думку бере з Біблійних трактувань, та стверджує, що людина створена Богом. Космічна, розповідає про передумови створення і еволюцію людини, розглядаючи зародження першої живої клітини, яка прилетіла з космосу. Еволюційна розглядає походження людини в науковому світі. В хореографічному світі на тлі цих концепцій і актуальності теми існує декілька балетів, в яких розкривається дана тема. Такі балетмейстери як Ф.Лопухов, Н. Касаткіна та В.Васильов намагались розповісти глядачеві про створення світу та появу першої людини. Н. Касаткіна та В.Васильов звертались до міфологічних та релігійних сюжетів у своїх постановках, в яких запозичили образи головних героїв. А Ф. Лопухов взяв за основу абстрактну ідею створення світу, який представив це в танцесимфонії. З кожним днем концепції створення людини будуть поповнювати свій багаж різними дослідженнями, доводами та доказами. Неможна з повною впевненістю вважати істинною ту чи іншу теорію, однак прослідкувати та виявити суть – це дуже важливий фактор у власному розумовому вдосконаленні та культурному розвитку, який можна доносити через хореографічне мистецтво.

В хореографічній сьюті «Еволюція. Як ми знайшли себе» було показана сукупність та нова інтерпретація всіх існуючих теорій, яка знайшла свого втілення в образах та сюжеті. Була показана еволюція з невідомого живого організму до чоловіка та жінки, та шлях який їм прийшлося подолати, перед

тим як прийти до кінцевого результату. В постановці простежуються і міфологічні і наукові трактовки створення світу. «Від абстрактного до конкретного» - такою є головна тенденція даної постановки. Це простежується і в хореографічному тексті і в хореографічних малюнках, і в музиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афанасьева В. К. Гильгамеш и Энкиду: Эпические образы в искусстве. Москва: Наука, 1979. 219 с.
2. Бахтиярова Ю.В., Миннулин Р.Р., Галкин В.И. основы химического эксперимента и занимательные опыты по химии: учебное пособие для вузов и школ. Казань: Казан. Ун-та, 2014. 144 с.
3. Берг Л.С. Труды по теории эволюции. Санкт-Петербург: Наука, 1977. 120 с.
4. Блінов В.Ф. Зростаюча земля: із планет в зірки: монографія. Київ, 2011. 23с.
5. Волков А. Від панспермії до транс спермії. «З-С», 2009. - № 9. - С. 32-43. URL: <http://epizodsspace.airbase.ru/bibl/z-s/2009/9/32-43.pdf>.
6. Гоманьков А.В. Библия и природа. Эволюция, креационизм и христианское вероучение. Москва: ГЕОС, 2014. 188 с.
7. Ежов В. Мифы Древнего Китая. Москва: Астрель, 2004. 493 с.
Вчення: біологія в школі. 2006. 48 с.
8. Еськов К.Ю. Удивительная палеонтология: история Земли и жизни на ней. Москва: ЭНАС, 2008. 312 с.
9. Князев А. В. Біологія і релігія, або як викладати в школі еволюційне
10. Красилов В. А. Теория эволюции: необходимость нового синтеза: Эволюционные исследования. Макроэволюция. Владивосток: 1984. 91с.
11. Кулаков А.Е. Религии мира: пособие для учащихся . Москва: АСТ, 1996. 349 с.
12. Курган О. Чумаков С. Мифы и легенды народов мира : Япония, Китай, Монголия, Вьетнам : сборник. Москва: Мир книги: Литература, 2006. 120 с.
13. Лисак В. Микробиология: учебное пособие. Минск: БГУ, 2007. 430с.
14. Литвинская Е. Наша цель – театр балета: цит. з буклета. Ленинград: Московський класичний балет., 1985. С. 6.
15. Любищев А.А. О природе наследственных факторов. Пермь: Пермский государственный университет, 1925. 142 с.

16. Меловатская А.Е. Балетные чтения: из новых диссертаций. *Журнал о балете*. URL: http://www.russianballet.ru/dissertacii/dissertac01_12.html
17. Опарин А.М. Жизнь, ее природа, происхождение, развитие: монография. Москва: Наука, 1968. 173с.
18. Опарин А.М. Материя. Жизнь. Интеллект. Москва : Наука, 1977. 107с.
19. Резвых П. В., Колчинский Э. И. Креационизм в биологии: большая российская энциклопедия/ гл. ред. Ю. С. Осипов. Москва, 2010. 661 с.
20. Сковрон С. Развитие теории эволюции / пер. с польск. д-р Р. М. Лозовской / под ред. и предисл. канд. биол. наук. Н. Н. Воронцова. Варшава : Польское гос. мед. изд-во, 1965. 314 с.
21. Соколов-Каминський Театр і драматургія: А. Танцсимфонія Ф.В. Лопухова «Велич світобудови» на музику четвертої симфонії Бетховена: збірник. Ленінград, 1971. 50 с.
22. Титов Ф.В. Естественнонаучная картина мира. Развитие представления про мир. Кемерово: Кемеровский государственный университет, 2013. С. 77-80. URL: <http://biblioclub.ru/index.php?page=book&id=232815>.
23. Чайковский Ю.В. Ламаркизм умер. Даздравствует ламаркизм. ВИЕТ, 2002, 447 с.
24. Чернова Н.М. Общая биология: учебное пособие. Москва : Наука, 1977. 107 с.
25. <https://www.youtube.com/watch?v=YyGIYsiUCTI>.
26. <https://www.youtube.com/watch?v=jK0fMMA-yw4&t=211s>.
27. <https://www.youtube.com/watch?v=BT9wPtnUr1c>.

ДОДАТКОВІ МАТЕРІАЛИ

1. Картина Ж. Ейфеля «Створення світу»

2. Картина Ж. Ейфеля «Створення світу»

3. Фрески Сікстинської капели, Мікеланджело Буонаротті

